

God Warana Miisena Mak Igirumi

Wonawiiakowa

Mmko bukana na Iesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana girumina dagudaguna. Wawaya iyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawonedana bi taparoro dagudaguna babadidi tupadi sinoghosida Mak igirumi. Mak na gegha Iesu kana kivikivina yadi 12 bi kamodiye tana bi akowa damdi korotodi sigeruwana da tuna Pita yawata Roumene simakae na Pita igeghomiiri da Iesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana waragututudi peyaridi Mak iwoneni. Na Mak nokodi waragututudi igiruma da wiigeruwana damdi Roumene siyakovi da Iesu na iyabo bi awaki ibera.

Sisiya dagudaguna mmko bukana kamone yawonewoneda da “Iesu Keriso, God natuna warana miisena.” Mmko bukana kamone takita da Iesu maragata gwabine da bera iberana. Mmko takita na raghanina wawaya yiyevedina, kanuma beroberodi wawaya gwabidima yarukwavina, wawaya gubagubadi yiyawiidi da yadi berona yanoghotatavedi. Mak na Iesu yana bagibagi kiiravine igiruma kirakii, bi gegha yana wiiyeveveyana kiiravine iyagiruma kirakiina. Yiyevededa da metagha Iesu korosiye irabobo da wawaya tupadi iyiyawiidi bi metagha God raboboma ikabi wiigeghomiiri.

Jon Babataito idima

(Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 ¹ Iesu Keriso, God natuna, warana miisena mma naboni yadagudaguni.
² Naghove waghata **peroveta** Aisaiya yana buka kamone igiruma da God ivisisiya iwona bo,

“Kowaiyana! Yagu sawariyonayona anawonataveni ininagho da tuna yami keda inagigiri.”^a

³ “Wawaya mayabe yakwatu kwatu yawonawona bo, “Tami Bada kiiravine kokabunagha, bi yana keda kovirotomani da inapepewa.”^b

⁴ Wasina Jon ipiika, mayabe wawaya iyabababataitodi bi God warana iyadimedimene iyawonewonedi bo, “Kovisnimayagha, yami bera beroberodi kokabitura bi konatubuwamira da God yami tamumu inanoghotatavedi, bi konababataito da inimatakira da yami beronama kotubuwamira.” ⁵ Wawaya Jiuidiya da Jerusalem kamodima sikanibu Jon siyawaiyaneni. Yadi bera beroberodi siyimaghamaghatara bi Jon iyabababataitodi Jordan rarimine.

⁶ Jon kana kwama na, ribiribi kana waghawagha kamel ghunighuninama ibera bi iyakotekoteni, bi kana kiide na ribiribi bekanama ibera bi borine iviruvivireni. Bi nonowa kana kam na ghuro da manigewa. ⁷ Wasina, Jon nonowa iyisisiya bo, “Yagu maragata igisi. Wawaya muriguve yapiipiika na, tuna yana maragata iragata kirakii. Tagu gegha kiimatanigu da anawasikuwaya bi kayena kana turababara uravidi ayarupama. ⁸ Tagu rarimama abababataitomi bi tuna Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.”

^a1:2 Malakai 3:1

^b1:3 Aisaiya 40:3

Jon Iesu Ibabataitoni

(Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹Noko raghanine Iesu Nasaret meyagiina Galili kubure ikuyoveni ipiika Jon biidi, bi Jon Jordan rarimine Iesu ibabataitoni. ¹⁰Bi Iesu rarimama iyagegena, ikitada abama itamotatara bi Kanuma Kabikabikuwayina, ayabo mayimayiyina iyayoyo tuna biidi. ¹¹Bi God gamona abame iwona bo, “Tam na tagu natugu. Avinuwayuyunim, bi tamve inuwamiise.”

Seitan Iesu Iruyaghani

(Matiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹²Yaininagha Kanuma Kabikabikuwayina Iesu ivipora ikanibu mayabe. ¹³Bi gabudara 40 Iesu mayabe iyamakamakena *Seitan* iyaruruyaghani da ware iyibekuni. Bi tuna ribiribi dipa yawata siyamakamake, bi God yana aneyaneya sikoyayi.

Iesu Wanowanota Damdi Ruwamaruwa Ikwatuvedi

(Matiu 4:12-22)

¹⁴Herod Jon irubiuvani murine na, Iesu inagho Galili kubure God warana miisena iyadimedimeni wawaya biidi. ^{c15}Nonowa iyisisiya bo, “God yana raghani nada ipiika! God yawa wune yana wawaya inibadedina inoratu. Yami bera berobrodima kotubuwamira bi warana miisena konigeruveni.”

¹⁶Bi raghani tana Galili sawana ririnagha ipepewa iyanono, da wanowanota wawayidi yadi bata ikitadi, Saimon da tiinaru Anduru teya, sawaye sewari siyitavenayowoyeni.

¹⁷Na iwonedo bo, “Kopiika, kokivinigu. Bi aniyevemi da wawaya konakonadi da tagu sinigeruvegu, metagha ighana sewarima kokonakonadina.” ¹⁸Wasina, yaininagha yadi sewari sikuyowana bi sikivin.

¹⁹Bi kikiragha sinagho gerabarabana bi Zebedi natunatuna, Jemes da Jon yadi waga kamone sewari siyataratarabodabodana ikitadi. ²⁰Bi yaininagha ikwatuvedi, “Kokivinigu.” Wasina, tamadinaki da yana bagibagi damdi waga kamone sikuyovedi bi Iesu sikivini.

Iesu Kanuma Berona Tomogha gwabinama Ivikanibuvani

(Luk 4:31-37)

²¹Wasina, Iesu kana kivitivina teya Kaponiyam kwanatune siverakanibu, bi *wiiyawiiitaveyana gabudarine* na irughu *kabepepa barene* God warana wiiyeveveyana idaguni. ²²Wawaya yana wiiyeveveyana sivisokoveni, basuna tuna iyiyeevedo na ere-maragasina, gegha gwara wiiyeveveyana damdi naboni.^d

²³Wasina, bi *kabepepa barena* kamone iyiyeeveveyana, na tomogha kanuma berona itowa tawani na irukwatu ²⁴iyawonawona bo, “Awaki tumii biidi kunabera, Iesu, Nasaret wawayim? Bo kupiika tumii kunakasiwiiberomii? Akovi da tam iyabo – tam na God yana wiivinevinegna kabikabikuwayina tana.”

²⁵Bi Iesu iwona tagureni, iwona bo, “Kuviraborabobo, tomogha kuyoveni!” ²⁶Wasina, kanuma berona tomogha inuke kirakiiyeni, bi irakapara da ghamana bi ivikanibu tavani.

²⁷Bi wawaya tupadi sivisokovena kirakiiyeni bi tudimani siyisisiya vivirana siyawonawona bo, “Mmko kokita? Mmkona wiiyeveveyana wuna ere-maragasina. Mmko tomoyina maragata gwabine na kanuma berobrodi yawonedi na sakabisisireni.”

²⁸Yaininagha Iesu warana, Galili kuburina tupane wawaya siwihara rererebeni.

^{c1:14} Mak 6:14-29

^{d1:22} Naghove waghata, God yana gwara Mosis ivereni da Israel damdi siyakabisisireni.

Iesu Wawaya Korotodi Iviyawiidi

(Matiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Bi yaininagha Iesu kana kivikivina teya **kabepepa barena** sikuyoveni sinagho Saimon da Anduru yadi bareye bi Jemes da Jon yawata sivitugwagwaridi. ³⁰ Saimon rawananaki wasikena igubaga, sinina imuyamuya kirakii kepane iyakenakena, bi rotomanina Iesu siwoneni da tuna metagha. ³¹ Irughu tuna biidi, imana ikabi bi itaina wiigeghomiiri. Yaininagha sinimuyamuya wasike ikuyoveni bi igeghomiiri da ikoyagha yaporidi.

³² Gabudara iyowogha bi muriye ravidine, wawaya turadi gubagubagidi da iyawogha kanuma beroberodi sitowa tawanidi na korotodi sipiikedi Iesu biidi. ^{e33} Bi kate wawaya tupadi noko kwanatune bare naghone sivitaghomidi. ³⁴ Bi wawaya korotodi gubagegubage iviyawiidi, bi kanuma beroberodi wawaya gwabidima ivikanibuedi. Bi kanuma beroberodi sakovi da tuna iyabo na iwonedni bo, “Gegha konimaghamaghatara da tagu God natuna.” ^f

Iesu Galiline Idima

(Luk 4:42-44)

³⁵ Raghani kana didiguba iyoghoyenina, Iesu igeghomiiri, bare ikuyoveni bi inagho kubura nighorovine meme wawaya gegha na God biidi iyarurupari. ³⁶ Bi muriye Saimon turaturana teya sikanibu siyininoyeni. ³⁷ Bi sibanani na siwoneni bo, “Wawaya korotodi sitarakiiyanem.”

³⁸ Iwonabodedi, “Tananagho meygii mududi mma riridaye, bi God warana tudi biidi bada anadimeni. Tuna kiiravine apiika.” ³⁹ Wasina, Galili kuburina iverabuni God warana **kabepepa baredigha** iyarerereyi bi wawaya gwabidima kanuma beroberodi iyikanibuwana.

Iesu Tomogha Iviyawiini

(Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Raghani tana tomogha sinine gubaga korekore ikabina ipiika Iesu biidi bi ivituwapore oghogheyana bi ivipepeyana iwona bo, “Kunawiini tagu wi yawiguna, rubana kunimiiseyegu.” ^g

⁴¹ Wasina, Iesu tomoyina ikitana nuwanuwana ivisi da ivikanighughuveni, na imana ikoghasi da ikabi towoyi bi iwona bo, “Wasina akayokayoveni da aniyawim. Yam berona avikovini.” ⁴² Bi yaininagha gubaga tomogha gwabine ikovi bi tuna iyawamagha. ⁴³ Bi Iesu sisiya bagibaginama iwona wiyoowaneni bi iviporani, iwona bo, ⁴⁴ “Wasina, kunagho. Wawaya getagu kiiraviguve kunawonedina. Rotomanina kunagho da **prist** biidi, bi kunidebena mayem. Bi Mosis yana gwara nunune kunasuwara bi noko iniyevededi da tamna kuyawa.” ^h

^e1:32 Jius yadi wi yawiitaveyana gabudarina na Fraide ravidie yadaguni da yanagho Satade ravidie yakovi.

^f1:34 Iesu yakovi da kanuma beroberodi i yawaghasinedi da tudi siyawona da tuna God yana wi vinevinegha tana na wawaya siyabera towoyi bi siyakabi wiimiiri da wi yoyogha badana i ynaghovedina naboni.

^g1:40 Jius yada gwara nununena, wawaya iyabo gubaga berona sininena tuna dadabuna bi kubumakamake. Tudi gegha siyiwaghasinedi da wawaya sinidi gubagubagidi siyakabikabi towotowoghana. Wawaya dadabudi na gegha siyiwaghasinedi da **kabepepa barene** siyakabepepa bo meygii kamone siyamake. Noko biidi wawaya dadabuna tuna yayawa magha, bi God yiwaghasineni da wawaya teya sinamake bi **kabepepa barene** sinakabepepa.

^h1:44 **Prist** tuna inisuwona da tomogha kana gubaga yakovi.

⁴⁵Bi gegha, tomogha ivisuwiibogae wawaya korotodi biiyadi iyisisiya awaki tuna biidi itubughana, bi kubura tupana warana iyarererei. Wasina noko kiiravine gerubana da Iesu debagha kwanatu kamodiye iyarughu, bi kubura makewapawapadiye iyamakamake. Bi wawaya kubura tupadima tudimani siyapiipiika tuna biidi.

Iesu Tomogha Digadigana Iviyawiini

(Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

2¹Iesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma. Bi gabudara viya sikovi murine, na wawaya siwaiyana da tuna bareye na ²koroto sivitaghomidi name, da getana gawara bare kamone iyamakamakena, kate matamketa naghone teya. Bi God warana tudi biidi iyadimedimeni. ³Bi wawaya ruwamaruwa sipiika tuna biidi, tomogha imana da kayena raborabobodi ritoma sikawari. ⁴Bi wawaya sikoroto kirakii da simiiri babaridi, na gerubana tomoyina siyapiikeni Iesu biidi. Na tudi maghatare teteboruborgha sigae bare kubune, bi katovina muduna sikabi tavetaveyana, meme rogune Iesu iyamiimiirina. Wasina, bare kubuve bonagha sibera ikovina, tomogha ere-ritona sivionayi iyowogha naghone. ⁵Wasina, yadi wiitumaghana ikitana, tomoyina iwoneni bo, “Natugu, yam berona anoghota taveni, bi God kate gegha aro inaverem.”

⁶Nama God yana gwara kana wiiveveyana damdi siyamakamake. Na tudimani nuwanuwadiyena naboni siyanuwawagiura, ⁷“God tuna kawagha bera beroberodi yanoghota taveyana. Awaki biidi mmko tomoyina naboni iyisisiya? Tuna God yigiboyi, yawonawona da God teya sivikupopo.”

⁸Yaininagha Iesu nuwanuwana kamone damina ikabi, bi iyakovi da tudi awaki siyanoghonoghosi, na iwonedni bo, “Awaki kiiravine nuwanuwamiye naboni konuwanuwagiura? ⁹Meko sisiyina gegha iyapiropirona, tomogha imana da kayena raborabobona tanawonenen bo, ‘Yam tamumu anoghota taveni’, bo tanawona, ‘Geghomiiri yam kepana kabi bi kunapepewa.’ ¹⁰Noko biidi bera tana anabera da tami konakovi da God, yana **Wiisuwona Tomoyina** maragata iveregu, da bera beroberodi ananoghota tavedi bi kate wawaya mmko kuburine aniyawidi.” Wasina tomoyina iwonenen bo, ¹¹“Awona, geghomiiri, yam kepana kabi bi kunagho bareye.” ¹²Wasina, bi wawaya tupadi siyakitakita bi tomoyina igeghomiiri, bi yaininagha yana kepana ikawari bi ikanibu taveyana. Tupadi sivosokoveni bi God sikabepepi, bi siyawonawona bo, “Gegha meme bera naboni kayakitana.”

Iesu Lewai Ivineyi

¹³Iesu Kaponiyam kwanatuna ikuyovena mayeni bi kana kivikivina teya Galili sawana ririnagha sipepewa siyanono. Na koroto ghamana sipiika tuna biidi, bi God warana iviyevevedi. ¹⁴Ipepewa inagho gerabarabana, bi Lewai ikita, tuna Arupius natuna. Yana bagibagi barene iyamakamake, bi teks iyayuyuna. Iesu iwonenen bo, “Kivinigu da kagu kivikivina.” Wasina igeghomiiri bi inagho da ikivini.

¹⁵Muriyena, Lewai yana bareye kamkena iyakamkam. Teks yuyuna da wawaya berodi korotodi na Iesu siyakivikivini nabo bi mabo, bi Iesu da kana kivikivina teya yawata siyakamkam. ¹⁶God yana gwara kana wiiveveyana damdi na tudi **Perisis** yadi wawaya mududi noko berana sikita. Bi Iesu sikita teks yuyuna da wawaya berodi yawata siyakamkam, na kana kivikivina siwonedni bo, “Awaki biidi teks yuyuna da wawaya beroberodi teya sakamkam?” ¹⁷Iesu iwaiyana bi muriye, iwonedni bo, “Wawaya yawawawiidi na gedokta siyakayokayoveni. Gegha, gubagubagidi tudi dokta

^{12:15} Mosis, God yana gwara igirumi, da **Perisis** mmkodi gwaradi sakabi sisirena yaporidi. Tudi bada Jius yadi kiki mududi sakabi sisirena yaporidi. Siwona da wawaya iyawogha mmkodi gwara gegha siyakabikabi sisireyana yapora, na tudi ‘wawaya berodi.’

sakayoveni.” Bi iwona bo, “Apiika na gewawaya miisedi anakwatuvedina, bi apiika iyawogha bera berodi saberaberana anakwatuvedi.”

Bera Katamanidi da Wiiyeveyana Woudi

¹⁸ Gabudara tana, Jon **babataito** kana kivikivina da **Perisis** mududi kam siyiya. Wawaya mududi sipiika Iesu biidi bi siwoneni bo, “Jon kana kivikivina da **Perisis** kadi kivikivina siyiya, kam gesiyakamkamna. Awaki kiiravine kam kivikivina patana sakamkam?” ¹⁹ Bi Iesu iwonedo bo, “Memeda tomogha wasike yarawarawayi, na turaturana gekam siniya memeda tuna patana yawatana, bo? Gegha. Tuna yawatana, kam gesiniyana basuna tudi sinuwamiise patapata. ^{a20} Bi raghani murine, kana aviya sinakabitavenina. Nokodi raghanidiye, na tudi kam siniya, basuna tudi sinuwapoya.”

²¹ Bi kate iwona bo, “Sawara wuna apiikeni, da gegha yami kiki yawata inikupopoveni. Gegha iyabo kwama wuna pinimina iyakabi da kwama katamanine iyatupaghiri. Bi naboni inaberana, muriye inarubotona kwama pinimina inatapikokoma na kwama wuna pinimina inatamogosi da kwama katamanina inagosiri, na bonayina inaragata kamokmogha. ²² Naboni bada, gegha iyabo wain wuna iyiviwayi wain kadi kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima saberana katamanidi kamodiye. Inaberana, noko wain iniposi da kabikabiwiitaghoma inatamobewara, basuna gerubana inakasiroroni, raghanine wain inapuro bi inaruruwana. Noko kiiravine wain da kabikabiwiitaghoma iniberodi. Gegha, wawaya na wain wuna, kabikabiwiitaghoma wune siniwagha na inakasiroroni.”

Iesu na Wiyawitaveyana Gabudarina kana Bada

²³ **Wiyawitaveyana gabudarina** tana Iesu kana kivikivina yawata wit kwabuna kamonagha sirughuwona. Bi tudi siyanaghonaghona, kana kivikivina wit kamdi siyapunepuneka kam biidi. ²⁴ **Perisis** mududi sikitadi noko berana siyaberabera, na Iesu siwoneni bo, “Kita, kwakovi da God yana gwara yigesu, da wiyawitaveyana gabudarine bagibagi gegha. Bi awaki biidi sabagibagi?” ²⁵ Iesu iwona bodedi bo, “Buka kamone sigiruma da awaki David ibera kam ikayovenina, tuna yana wawaya teya vitonana sirabobona. Tami gututuna kokabiyavi bo, bi awaki kiiravine yana basuna gekoyanoghonoghosina? ²⁶ David irughu God yana bareye bred kiiravine. Abiatar, tuna **prist** kiikiwawona yana gabudare, bi nokodi bred nada God biidi isuwara. **Prist** wiibadadi tudi kawagha nokodi bred sakamkam, bi David bred mududi ikam, bi yana wawaya mududi iveredi.” ²⁷ Iesu iwonenana mayedi, “God wiyawitaveyana gabudarina itore, na wawaya kiiravidiye da iniwiitadi, gegha wawaya iyaberadi da wiyawitaveyana gabudarina kiiravine siyiwiitenina. ²⁸ Noko biidi, God yana **Wisuwona Tomoyina** na tagu wiyawitaveyana gabudarina kana Bada.”

Iesu Tomogha Ima Raborabobona Iyiwaiini.

(*Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11*)

3 ¹ **Wiyawitaveyana gabudarina** tana Iesu iveramagha irughu **kabepepa barene** bi tomogha imana raborabobona ikita nama iyamakamake. ² Na **Perisis** yadi kayowana da siyiwawuni na siyaruruwiitenedi bi siyakita da noko tomoyina iyiwaiini wiyawitaveyana gabudarine. ³ Bi Iesu tomoyina iwonenani, “Piika, wawaya naghodiye kunamiiri.” ⁴ Bi kate nokodi wawaya ivitarakiyanedi iwona bo, “Meko sirana imiise wiyawitaveyana gabudarine: Miisena tanabera bo berona tanabera? Taniyawa bo tanakasunugha?” Bi getana iyabo iyawonabodenina. ⁵ Na Iesu nuwanuwana ipughu bi ikita wiiveravera. Tudi tainadi sikuru na tuna ivinuwapoya na tomogha imana

^{a2:19} Hosea 2:19,20; Epasas 5:25-27; Reveleson 21:1-4

raborabobona iwoneni, “Imam kuroroni inakanibu.” Na imana ikoghasi ikanibu na iyawa.

⁶ Wasina, Perisis yaininagha sikuyoveni bi sinagho kiiwawo Herod turaturana¹ biidi bi keda sivinogha da metagha Iesu siyiraboboni.

Iesu koroto ghamana sikivini.

⁷⁻⁸ Wasina, Iesu kana kivikivina yawata siveramagha sawa kikirine, na Galilima koroto ghamana sikivini sinagho. Wawaya korotodi siwaiyana da **bera kayowiiwiyyaka** iyaberabera, na wawaya Jiudiyama, Jerusalemma, Idumeama, bi kwanatu mududi Jordan rarimina nawane bi Taya da Saidon kwanatudi riridigha tupadi sipiika.

⁹⁻¹⁰ Wawaya korotodi nada iviyawiidi, na gubagubagidi mududi siyibusura da yadi wiina Iesu siyakabitowoi. Na kana kivikivina iwonedo da waga tana sinakabigubeni tuna kiiravine, da gewawaya sinagwagwarina. ¹¹ Raghanine kanuma berobero di wawaya siyibadedina sikita, na naghone sivotuwaporeoghogheyana bi sirakapara, “Tamna God natuna!” ¹² Bi Iesu sisiya bagibaginama iwonedo da gegha siyisisiya da tuna iyabo.

Iesu Apasol Ivineyidi

(*Matiu 10:14; Luk 6:12-16*)

¹³ Iesu koyaye igae bi tomotomogha ikayovedina ikwatuvedi, sipiika tuna biidi. ¹⁴ Bi tomotomogha yadi 12 ivineyidi da tuna teya siyamake bi siyapepewa na ikwatuvedi tuda **apasol**. Bi iwonedo bo, “Yagu wiina da yawata tanamake, bi raghani murine aniporami konakanibu da wawaya biidi wonagu koniwararererebeni.” ¹⁵ Bi maragata iveredi da kanuma berobero di wawaya gwabidima siyikanibuvedi. ¹⁶ Nokodi yadi 12 ivineghana kadi waghawagha naboni:

Saimon (Iesu, iviwaghawaghaen da Pita),^k

¹⁷ Zebedi natunatuna Jemes da tiinaru Jon, Iesu iviwaghawaghaedi Boanerges (yana basuna warikayakeya natunatuna,)

¹⁸ Anduru,

Piripo,

Batoromiu,

Matiu,

Tomas,

Jemes, Arupius natuna,

Taidiaus,

Saimon tuna Zelot wawaya¹

¹⁹ bi Jiudas Iskariot (tuna ivikedawaga da Iesu sinaburavi.)

Wawaya Siwona da Iesu yana Maragata na Seitan gwabinama Ipiika.

(*Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*)

²⁰ Iesu kana **apasol** yawata sinagho bare tane bi koroto ghamana bada siriyena mayeni, na gerubana da siyakam. ²¹ Yana rakaraka noko sisyiyina siwaiyaneni na siwona, “Tuna ineghanegha,” bi muriye na sipiika da siyarutayini.

²² God yana gwara Mosis iverenina kana wiyeveveyana, mududi Jerusalemma siyowogha bi siwona bo, “Belzabub, tuna na kanuma berobero di kadi bada ghamana

^{13:6} *Herodians* Herod turaturana tuda Jius damdi, bi Roume tamudu damdi yawata siyisisiya bi siyabagibagi, Kiiwawo Herod (Herod Antipas) yana wiibadana rogune. Na Jius da **Perisis** siyanoghonoghoti bi siyigeruwana da tuda wawayidi, (Herodians) Herod turaturana na yadi kubura siyavereveyana.

^{k3:16} *Pita* “yana basuna akima”

^{13:18} *Zelotyana* basuna, wawaya ribana mududi yadi kayowa na da Roume babada yawata siyaviya.

na Iesu yibadeni! Bi tuna yana maragate na Iesu kanuma beroberodi yikanibuvedi.”²³ Wasina, Iesu, gwara kana wiiveveyana damdi ikwatuvedi bi miibama iwonedo bo, “Metagha bi Seitan inageghomiiri da Seitan inikanibuveni?”²⁴ Memeda kwanatu tana inarutotoni damvedamve bi tudi siyogha vivirana, na noko kwanatuna gegha inamiiri wiimaragatana.²⁵ Bi rakaraka tana yayarayi da damvedamve, bi tudi siyogha vivirana, na noko rakarakana gegha inamiiri wiimaragatana.²⁶ Bi wasina, memeda Seitan yana dam inayarayi bi siniyogha na gesinamake bi tudi sinarukwa.²⁷ Seitan kana miiba waragututuna tana mma: Getana iyabo rubana tomogha maragasina yana bareye inarughu da yana sawara inayapina, da dagudagunena noko tomoyina inaghira tawani, bi muriye na yana bareye inayapi.²⁸ Tagu, wiisuwona awonewonemi, God wawaya bera berodi sabera bi kate siwaghawagha beroveni na tupadi inanoghotu tavedi.²⁹ Bi iyabo Kanuma Kabikabikuwayina iniwaghawagha beroveni, na God noko berona gegha inanoghotu tavenina, bi yana berona inamakewaghata.”³⁰ Iesu naboni iyisisiya na basuna Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate kanuma beroberodi iyikanibuvedi, bi tudi Kanuma Kabikabikuwayina siyiwaghawagha beroveni siyawonawona bo, “Tuna kanuma berona itowatawani.”

Iesu yana rakaraka waghata.

(Matu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Iesu sinananaki da warewaresina sivera kanibu, bi maghatare siyamiimiiri, na wawaya tana sivipora da tuna iyawoneni.³² Koroto ghamana sigwagwari siyamakamake, na nokodi wawayidi mududi siwoneni bo, “Sinamnaki da warewaresim maghatare sakayokayovem.”³³ Bi iwona bodedi bo, “Sinangunaki iyabo, bi warewaresigu iyawogha?”³⁴ Wasina, ikita wiipatedi da nokodi wawaya simake gwagwarina iwonedo bo, “Kowaiyana! Mmkodi na sinangunaki bi warewaresigu!”³⁵ Iyabo God yana wiina inabera na tuna waresigu, nughuguru bi sinangunaki.”

Tanawa Ruwamaruwa Miibidi

4¹ Iesu Galili sawane wiiveveyana idagu mayeni. Wawaya korotodi sinagho iyisisiyana na siyawaiwaiyana, sikoroto kirakiina, tuna wagae igeru bi imakekira bi wawaya rarima ririne siyamiimiiri.² Miiba sisiyidi ivisisiya, bera peyaridi iyivevedi. Miiba sisiyidi iwonedo bo,³ “Mmko kowaiyaneni, tomogha tana kana tarana kamone tanawa iroven, bi pei ivirubusareni.”⁴ Pei mududi keda ririne siririgha, na manu sipiika sikam.⁵ Pei mududi tanawa akakimine siririgha, meme dobodobo geghamana, na nokodi pei sirugogo yaininagha,⁶ bi ramramdi gesiyayokirakii, na raghanina gabudara igae bi irarayidi, na gogodi sivivi.⁷ Pei mududi dinamona iyiyodi kamodiye siririgha, bi sigogo sigae na pei sirogu tawanidi na gesiyuwaghana.⁸ Bi pei mududi tanawa miisene siririgha, na sigogo yapora kiidi mududi sitaveyana na 30, mududi 60 bi mududi 100.”⁹ Bi iwonedo bo, “Memeda ere-tainamina, awaki awonemina kowaiyana.”

Iesu yana Wiimiiba Basuna Awaki

(Matu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Noko murine Iesu kana kivikivina yadi 12 da wawaya mududi miiba kiiravidiyi sivitarakiyana.

¹¹ Iwona bodedi bo, “Tami avineyimi na sisiya kowoyidi anawonemi da metagha God wawaya keda wune inibadedi, bi maghatara damdi geanawonena yaporidina, bi miibama anawonedi.”¹² Anabera da God yana **Peroveta** naghove waghata igirumina inarumaghatara.

‘Patana sinakitakitawiivera bi gerubana sinakitana,
bi sinawaiwaiyana bi gesinakovina,

kate bi sinamake karona, na yadi beronama ananoghota tavedi.”^b

Tanawa Ruwamaruwa Miibina yana Basuna

(*Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15*)

¹³ Iesu ivitarakiyanedi bo, “Tami mmko miibina yana basuna kwakovi? Metagha, bi, tami miiba mududi gekonakowana?” ¹⁴ Upi tomoyina pei yirubusarenina, bi wawayina tuna God warana wawayi biidi yarererei. ¹⁵ Wawayi mududi na naboni ware pei keda ririne siririghana - sisiya sawaiyana, bi *Seitan* yapiika na sisiyina yakabi taveni. ¹⁶ Wawayi mududi na ware tanawa akakimina naboni - sisiyina nuwamiiseye sawaiyaneni ¹⁷ bi ramramdi gegha, na gesiyamakamake wiigurina. Sisiya kiiravine na, nuwabero bo wiikayotaketowana sapiikana raghani tana sabeku. ¹⁸ Wawayi mududi na ware tanawa meme dinamona iyiyodi sagogona naboni. Mmkodi wawayi sisiya sawaiyana, ¹⁹ bi yawa nuwapoyina, mura nuwayuyunina mekodi siyabedina, bi kate bera mududi sarughu kuridina sisiya sarogurogu tawanidi na, gegha siyuwuwaghana. ²⁰ Tanawa miisena na naboni ware wawayi sisiya sawaiyana, sakabi sisireni na suwagha, mududi 30 mududi 60, bi mududi 100.”

²¹ Iesu iwonedni bo, “Da name meyani wawayi kibe yakabi yapiika dabira kamone bo kenakena kemana rogune yatore? Gegha, kibe na kadi miimiiri debane yatore, ²² noko kiiravine yawa kowoyidi tupadi naboni, na anakabi wiimaghataridi debaye, bi bera kasikasi tawanidi naboni, na anatatetavedi. ²³ Memeda ere-tainamina kowaiyana.”

²⁴ Bi tuda iwonedni bo, “Koviraborabobo bi konuwagiura, kowaiyana wiimasi na tami konakowa kirakii. ²⁵ Yagu sisiya basuna konakovina aniwiitemi da konakowa yapora. Bi iyawogha gesiyakovina, akowa gisina gwabidiyena siniwapeni.”

God yana Wiibada Yagogogo

²⁶ Iesu iwona bo, “Mmko waragututuna metagha God yana wawayi inibadedi na yadagudaguni. Tomogha kana tarane pei iwavi. ²⁷ Nubabasuve yakenakena bi gabudare na yabagibagi, na nonowa pei sagogogo, bi tomoyina geiyakakowida metagha sagogogo. ²⁸ Tanawa tuna kawagha yaberana kiidi sagogo, dagudagunena sakarapumka da gisidi, bi kiidi saragata, na suwagha sakasiyuyu. ²⁹ Uwadi sitora siyamenamenina, tomogha kabipura idaguni.”

³⁰ Iesu iwona bo, “Awaki miibidima anawonemi, da metagha God wawayi inibadedi na yadagudaguni? ³¹ Noko naboni ware aveya basuna. Bi basuna na igisikirakii gebasu mududi naboni bi wawayi sawavi, ³² bi yagogo, yaragata kirakii gekiiuwa mududi naboni, bi ragharaghana saragata kirakiina rubana da manu kadi kema rogune sinayoghana.”

³³ Iesu miiba waragututudi peyaridi mma naboni wawayi iwonedni, awaki siwaiyana na rubadiye, bi gesiyawaiyana kamoghana. ³⁴ Tuna miiba waragututudi kawagha ivisisiya, bi raghanina kana kiviikivina yawata na, bera tupana yawonena yaporidi.

Iesu Yanunu Maragasina Ikabiwiiduvu

³⁵ Noko gabudarina, ravidie, Iesu kana kiviikivina iwonedni bo, “Tanatowawona sawa nawane.” ³⁶ Tuna patana waga, bi sigeru da tuna yawata sikabi sitowawona. Situyana koroto ghamana sikuyovedi, bi waga mududina yawata sinagho. ³⁷ Yanunu ghamana iyatapitapi bi yabarata waga iyaruruvi, na rarima waga iyarughurughu. ³⁸ Name waga murine na Iesu ivikasepa iyakenakena. Kana kiviikivina sikasiwiimataki siwona bo, “Abawiiyeveyana, tuda pinimina bi tanarabobo. Tam noko kwanoghonoghosi bo?” ³⁹ Igeghomiiri bi yanunu iwoneni bo, “Kiraborabobo!” bi yabarata iwonedni bo,

^b4:12 Aisaiya 6:9-10

“Kovinighorowa.” Yanunu ikabitura na yabarata sivinighorowa. ⁴⁰ Bi iwonedni bo, “Awaki kiiravine konaghara? Bo gegha koyitumaghaneguna?”

⁴¹ Tudi sinaghara kirakii na siwona bo, “Agi mmko awaki tomoyina? Gemeyani wawaya naboni tayakitakitana, iyabo mmkodi **bera kayowiiwiiyaka** inabera. Bi maragata gwabine na yanunu da yabarata yawonedni na siraborabobo, bi sikabisisireni!”

Iesu Kanuma Beroberodi Tomogha kamonama Ivikanibuvedi

(*Matii 8:28-34; Luk 8:26-39*)

5 ¹ Iesu kana kivikivina teya sipiika Galili sawana nawane, Gerasa damdi yadi kubure. ² Bi wagama itarakapoka wota na, tomogha epamana bonayina kamodima ikanibau, meme wawaya raborabobodi siyadogudogudina. Mmko tomoyina kanuma berona iyibadeni, ³⁻⁴ getana iyabo rubana da iyakabiwiipika - raghani ipeyari kayena da imana kwaroma sayira, bi nonowa kwaroma sanigorina, nigora yayaragha, na gerubana iyabo iyanigoratawanina. ⁵ Raghani da nubabasu koya boridigha iyapepewawa wapawapa, iyakabikabida bi akimama iyarigharigha mayeni, bi epamana bonayidi kamodiye iyamakamake. ⁶ Tuna Iesu vimenaki ikitana ivera inagho naghone ivituwaporeoghogheyana, ⁷⁻⁸ bi Iesu tomoyina iwonedni bo, “Kanuma beroberomi kokanibu taveni!”

Bi tomoyina ikabida gwaru, “Iesu, God kiidamo kirakiina natuna! Awaki biidi tagu kwawiiwiinegu? God waghawaghane, ipepeyana tam biidi, gebiwa kunavereguna.”

⁹ Iesu ivitarakiiyaneni bo, “Kam waghawagha iyabo?” Iwonabodeni bo, “Tumii kapeyara kirakii, na kagu waghawagha ‘Yawo’.”

¹⁰ Tuna patana iyipepeyana tupetupeyana da Iesu kanuma beroberodi noko kuburinama geiyiporatavedi.

¹¹ Bi nama riridiyena waghita yawodi, koya borine siyakamkam, ¹² na kanuma beroberodi Iesu sivibabiini, “Waghita biidi kuviporami, kanarughu.” ¹³ Iviwaghasinedni na kanuma beroberodi tomogha sivikanibu taveni bi waghita kamodiye sirughu. Yawo tupana yadi 2,000 - tarapakove sivera siyowogha sawa kamone da siniudona.

¹⁴ Waghita kadi bodaboda tomotomoyidi sivera sinagho, da kwanatu ghamana damdi siwonedni, bi kate meyagii tupadi riridiye. Wawaya sinagho awaki itubughana siyakita, ¹⁵ bi sipiika Iesu biidina noko tomoyina naghove kanuma beroberodi yawona ikabina sikita. Nama iyamakamake ere-tarasowona, bi iyanuwanuwagiura wiimasi, na tudi sinaghara. ¹⁶ Wawaya iyawogha sikitana turadi siwonedni da awaki itubugha kanuma beroberodi tomogha siyibadenina da kate waghita biidi. ¹⁷ Noko kiiravine Iesu sivibabiini da yadi kubura iyakuyoveni.

¹⁸ Raghanina Iesu wagae iyagerugeru na tomoyina kanuma beroberodi gwabine siyamakamake na, Iesu ivibabiini da yawata siyanagho. ¹⁹ Bi Iesu geiyiwaghasinini, bi iwonedni bo, “Kuveramagha yam rakaraka waghata biiyadi, bi kuwonedni da Bada bera ghamanakina tam kiiravimve ibera, bi metagha tuna ivinuwayuyunimna.” ²⁰ Noko kiiravine tomoyina iveramagha Kwanatu yadi Ten kamodigha, iyimaghmaghatara awaki Iesu tuna biidi ibera, bi tupadi iyawogha siwaiyana na sinuwagiura kirakii.

Mmko waragututuna kubura tane itubugha meme wawaya na tudi gegha Jius. Tuna takovi basuna waghita peyaridi name. Naghove God yana sira Mosis iverenina, iwona da waghita tudi gegha ribiribi miisedina, na Jius gegha waghita siyakabitowogha bo iyuvina siyakanina.

Mmko yawonawona wiiakowida, awaki biidi Iesu tomogha iwoneni da yana rakaraka iyawonedi awaki God tuna biidi iberu. Raghanina Iesu Jius kamodiye na wawaya iwonedni da turaturadi gegha siyawonedi da tuna iviyawiidi.

Iesu, Jeras Natuna Wasike da Wasike Gubagubagina Iviyawiidi

(Matii 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Iesu wagagha sawa itowawoneni bi ipiika nawanena, bi patana kikire na wawaya korotodi sigwagwari. ²² Tomogha tana ipiika tuna biidi, kana waghawagha Jeras, bi tuna **kabepepa barena** kana koyakoyagha. Jeras, Iesu ikitana kayene ivituwaporeoghogheyana. ²³ Bi kate ivibabiini iwona bo, “Natugu wasike gisina yaraborabobo, piika da imam debane kunatore da inayawa bi inamake.” ²⁴ Na Iesu yawata sinagho. Bi wawaya korotodi sikivini, na tudi ririnagha sigwagwari.

²⁵ Wasike magurina tana nama, kubuwipum ikabi bodu 12 sikovi. ²⁶ Yana mane tupana dokta biiyadi ivitaveni, bi gerubana da siyiwiiteni, patana geiyidami bi gubagina iragata kamokamogha. ²⁷⁻²⁸ Iesu sisiyina iwaiyaneni na inoghota mayeni, “Memeda kana kwama anakabitowogha wosina anayawa.” Na koroto basudigha ivera vivira murine bi kana kwama ikabi towoyi. ²⁹ Iyakabi towoyina yaininagha kubuwipum ikanakana, bi sinina kamone ividami da gubaga ikovi. ³⁰ Iesu iyakovi da maragata ikanibu taveni na koroto basudiye imiiriwamira bi iwona bo, “Iyabo kukwama ikabi towoyi?” ³¹ Kana kivikivina siwoneni bo, “Kukita, wawaya tupadi sigwagwarim, bi metaghana kuwona da, ‘Iyabo ikabi towoyigu?’”

³² Bi ikita wiininogha, da yana wiina iyabo ikabi towoyina iyakita.

³³ Wasike iyakovi da awaki tuna biidi itubugha na inaghara bi ikiroro, na ipiika Iesu naghone ivituwaporeoghogheyana bi bera tupana ivisuwoneni.

³⁴ Iesu wasikena iwoneni bo, “Natugu, kuvitumaghanegu na kuyawa, kam gubaga ikovi, nuwamiiseye kunagho.”

³⁵ Iesu patana iyisisiya, bi wawaya mududi yona sipiikeni Jeras yana barema bi siwoneni bo, “Natum ikuyovem. Abawiiyeveyana gekuni taina irirenina.”

³⁶ Iesu tainadamonama noko sisiyina iwaiyana na Jeras iwoneni, “Gekunanagharana, kitumaghanena wosigu.”

³⁷ Iesu, wawaya mududi geiyiwaghasinedi da yawata siyanagho bi Pita, Jemes da waresina Jon ikabidi da tudi kawagha sinagho.

³⁸ Jerus yana bareye sikanibu, na Iesu wawaya korotodi ikitadi, sigiirara siyadudu bi kate siyasiyasiyapa,

³⁹ irughu bareye bi iwonedni bo, “Awaki biidi kwiinuwapoya bi kodudu? Simira gegha iyarabobona - tuna yakenakena wota.”

⁴⁰ Bi wawaya simaniveni, bi Iesu simira sinananaki, tamananaki da kana kivikivina yadi aroba ikabidi, bi wawaya muduna iviporadi sikanibu, bi tudi sirughu bare kamove, meme simira iyakenakena. ⁴¹ Iesu wasike gisigisi imana ikabi bi iwoneni bo, “*Talita, kum!*”, yana basuna, “Wasike gisigisi, awonem da geghomiiri!”

⁴² Rotomanina igeghomiiri bi iyapepewa, (bi tuna kana bodu 12.) Tudi sinokeni bi sisivokoveni. ⁴³ Iesu iwona wiioyowanedi da awaki sikitana gegha wawaya siyimaghamaghataredi bi iwona bo, “Simira kam kovereni inakam.”

Nasaret Damdi Iesu Sivisinighiighiyeni

6¹ Iesu kana kivikivina teya noko meyagiina sikuyoveni bi siveramagha yana ragata kwanatune. ² *Wiiyawitaveyana gabudarine na* wiiyeveveyana *kabepepa barena* kamone idaguni. Wawaya korotodi nama; bi siwaiyanenina tupadi sivisokoveni. Sivitarakiyana vivirana, “Meme noghota tupadi iyuna?” bi “Metagha da iyakowa kirakii da *bera kayowiiwiyaka* yabera?” ³ Na siwonena mayedi bo, “Tuna abayoghayoghana kawagha, bo Meri natuna bi Jemes, Jousep, Jiudas bi Saimon waresidi iyarokona. Bi nughunughuna yoghoyogho mma samakamake, bo?” Na tudi sivisinighiighiyeni. ⁴ Iesu iwonededi bo, “Kubura mududi wawayidi, *peroveta* sakabi kuwayedi, bi yadi meyagii waghata wawayidi, bi turaturadi da kadi dam gesiyakabikabi kuwayedina.” ⁵⁻⁶ Wawaya gesiyigeruveni, na ikabi nokenina. Nama gegha bera kayowiiwiyakaiyaberana, bi wawaya gubagubagidi viyagha imana debadiye itura bi iviyawiidi.

Bi tuna meyagiigha iyapepewa bi wawaya iyivevevedi.

Iesu kana Kivikivina yadi 12 Iviporadi Meyagiye Siyiveveveyana

⁷ Iesu kana kivikivina yadi 12 ikwatu witaighomidi bi meyagii bogae bogae iviporadi sikanibu yadi batabatighate. Tuna maragata iveredi da kanuma beroberodi sinibadedi, ⁸ bi iwona wiiyoyowaneni bo, “Geawaki tana wagawaga kiiravine konakabi da dighona kawagha - kam gegha, ghagu gegha bi mane kutu kamonena. ⁹ Kaye turababara kokoteyana, bi gegha kwama tana konakawari.” ¹⁰ Kate iwonededi bo, “Meko meyagiine konanagho bi sinikiivemi na, noko barene kawagha komake, patana da noko meyagiina konakuyoveni. ¹¹ Konapiika meyagii tane meme wawaya gegha sinikiivemi bi sinawaiyanemina kokuyoveni bi kayemi popokudi kokasiwiririgha. Noko wona wiikatagha tudi biiyadi!” ^{mc}

¹² Na sikanibu bi wawaya biiyadi siyadimadima, “Yami bera beroberodi komiiri kubutedi bi komiiri karon God biidi. ¹³ Tudi kanuma beroberodi sirukwavina sikanibu bi oliv miina naboni ware tamanuwa otonama wawaya gubagubagidi sivituborodi na siyawa. ^d

Jon Babataito yana Rabobo

¹⁴⁻¹⁶ Wawaya memegha na Iesu siyisisiyeni, da tupadi kana waghawagha sakovi. Wawaya mududi siyawonawona bo, “Nokodi *bera kayowiiwiyaka* inabera basuna tuna Jon *Babataito*, bi tuna wawaya raborabobodi kamodima iveramagha.” Mududi siyawonawona bo, “Noko Elaija - tuna iveramagha.” Bi mududi siyawonawona, “Noko *peroveta*, ware naghove waghata *peroveta*.” Kiiwawo Herod ^mmmkodi sisiya iwaiyana na iyawonawona bo, “Jon *Babataito* kanighona awonana sikasiyaraghi, bi iyawa magha.” ^e

¹⁷⁻²⁰ Waragututuna mma naboni. Muriye da Iesu yana bagibagi wiiyeveveyana iyadaguni, na Herod waresina Piripo wavinena ivituaro, bi irawaiyi. Bi wasikena kana waghawagha na Herodias. Noko murine, Jon Herod iyawonewoneni bo, “Waresim wavinena gegha kunakabina”, na Herod yana wiiyogha totomoyidi iviporadi da Jon siburavi bi sayiri da biwa gawarine sitore rughuveni. Herod iyawonawonana Jon iyapiiika iyisisiya tuna biidi, bi Herod iyinoghota bata, bi nuwamiiseye Jon

^m6:11 Jius abapepewa damdi kubura wiibate simakeyana bi raghanine saveramagha sapiika wiibarabarate, na name kayedi popokuna sakasiwiririyi, bi miisedima Israelma sitowawona. Iesu kana kivikivina mmko berana sinaberana, noko kwanatuna wawayidi sinanoghosi, “Tudi sawonawona, tuda dadabuda naboni ware gegha Jius wawayidi.”

^d6:14 *Kiiwawo Herod*: Herod Antipas, Galili kanabada.

^c6:11 Acts 13:50-51 ^d6:13 Jemes 5:14 ^e6:14-16: 2 Kings 2:1-15; Malachi 4:5-6

iyawaiwaiyaneni. Herodias na Jon inuwapughuveni bi yana wiina da iyakasunui, bi Herod iyakovi da Jon na wawaya miisena bi God biidi iveremayeni, na inaghara, bi ikoyagha yapori. Noko kiiravine, wasikena gerubana da Jon iyirabobona.

²¹ Bi Herodias yana nuwapughu kedana ibanani na raghanina Herod yana tubugha gabudarina kiiravine siyakamkamna. Na kepo tana ibera tamudu babada ghamaghamadi, wiyyogha babadidi bi Galili kana wiinaghowana wawayidi kiiravidiye. ²² Herodias natuna wasike irughu bi iriku na Herod kana kiiwaga teya ivinuwamiimiiseyedi. Kiiwawo wasike wabuwabuna iwonen bo, “Awaki yam wiina kunakabi? Awaki sawarina kunakayovenina anaverem.” ²³ Bi Herod ivisuwona naboni iwonen, “God naghone isuwonem da awaki sawarina kiiravine kunibaba na anaverem, bo memeda yagu wiibadana muduna!”

²⁴ Na wasike wabuwabuna ikanibu bi sinananaki ivitarakiiyaneni, “Awaki kiiravine anibaba?” Sinananaki iwonabodeni bo, “Jon **Babataito** gayamina.” ²⁵ Wasike wabuwabuna rotomanina idaru iveramagha kiiwawo biidi da ivibabiini bi iwona bo, “Yagu kayowana Jon **Babataito** gayamina, dabira debane kunatore bi katota kunaveregu.” ²⁶ Kiiwawo ivinuwapoya, bi gegha da nada kana kiiwaga naghodiye ivisuwona, na gerubana wasike wabuwabuna yana wiibaba iyigeyeni, ²⁷ na Herod yana wiyyogha tomoyina ivipora, iwonen da Jon kanighona inakasiyaraghi bi gayamina inapiikeni. Tomoyina ikuyovedi inagho biwa gawarine, Jon kanighona ikasiyaraghi bi gayamina, ²⁸ dabira debane itore bi ikawari ipiika wasike wabuwabuna ivereni, bi tuna sinananaki ivereni.

²⁹ Raghanine Jon kana kivikivina mmko siwaiyanenina, tuda sipiika da tubuyina sikawari sinagho epamana bonayina kamone sitore.

Iesu Wawaya 5,000 Ivikanidi

(*Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14*)

³⁰ Iesu kana kivikivina yadi 12 siveramagha bi siviwaragututuveni, da metagha bagibagi sibera da wawaya siyiyevedina. ³¹ Bi noko raghanine wawaya korotodi siyapiipiika kuridi bi siyaveraveramagha, na Iesu kana kivikivina teya getaraboga da siyakamna. Na Iesu iwoned bo, “Tamiduma kopiika, mmko korotona tanakuyovedi, bi tananagho gawara nighorovine, meme wawaya gegha na koniyawiiitaveyana gisina.”

³² Na tudiduma wagagha sawa sitowawoneni da gawara nighorovine meme wawaya gegha.

³³ Bi siyanonona wawaya korotodi sikitadi bi sakovidi, na meyagii nunudigha wawaya kikiragha sivera sivinagho da meko gawarine Iesu kana kivikivina teya siyanonona, tuda sikanibu yaininagha.

³⁴ Raghanina Iesu wagama itarakapoka wota kikirena, koroto ghamana ikitana ivinuwapoyedi, basuna tuda ware naboni sip gegha ere-kadi bodaboda, na God warana miisena wiivevevedi idaguni. ^f

³⁵ Ravidi gabudare na kana kivikivina sipiika tuna biidi bi siwona bo, “Gegha tana mmko gawarine iyabo iyamakamakena, bi gabudara nada yayoyo. ³⁶ Wawaya kuviporatavedi sinanagho, guburagha da meyagii gisigisidigha, kadi kam sinagimona da sinakam.”

³⁷ Bi Iesu kana kivikivina iwona bodedi bo, “Tamimani kam koveredi sinakam.” Bi siwona bo, “Yam kayowana da tumii kananagho bi 200 denarii rubane kanitaveni, da bred kanagimona bi mmko korotona kanikanidi?” ^o

^o6:37 Greek *200 denarii*. Denarius na gabudara tanagha miisanina mayimayiina.

^f6:34 Esekiel 34:11-15; Jeremaiya 23:5-6; Numbers 27:17

³⁸ Iesu ivitarakiyanedi, “Bred yadi viya gwabimiye? Konagho da konakita.” Sinagho sikita ikovi bi Iesu siwoneni bo, “Tumii gwabimiye bred imiikovi bi ighana bata.”

³⁹ Bi Iesu noko korotona iwonedni bo, “Kokabi wiitaghomimi bi idu debane komakekira.” ⁴⁰ Na sikabi wiitaghomidi bi simakekira, riba mududi wawaya 50 bi riba mududi wawaya 100. ⁴¹ Bi Iesu, bred imiikovi da ighana yadi bata ikabidi, bi ikayogagawa abame da kiiravidiye, God biidi ivikiikiwa bi bred ikiyagimagima. Kate kana kivikivina nokodi bred da ighana iveredi da wawaya sirereyedi. ⁴² Tupadi sikam da inunuridi, ⁴³ bi kana kivikivina nokodi bred da ighana kawatupodi siripu yadi 12 sivibonuvidi. ⁴⁴ Wawaya 5,000 noko kamna sikani.

Iesu Rarima debane Ipepewa

(*Matiu 14:22-33; Jon 6:15-21*)

⁴⁵ Yaininagha Iesu kana kivikivina iwonedni da wagaie siyageru, bi sininagho sinatowawona sawa nawane, kubura Betsaidama bi tuna koroto muriye iyiporadi. ⁴⁶ Ivikukuvedi ikovina, muriye igae koyaye da iyarupari. ⁴⁷ Nubabasuvana kana kivikivina yadi wagaie bi sawa basukiine, bi Iesu tanaduma kayetanave. ⁴⁸ Bi kana kivikivina ikitadi, yanunu siyawoewoe bodebodeni bi yabarata siyibageni. Na nubabasu kamone nada raghani boriboriye tuna inagho kuridi, sawa debane iyapepewa bi iberu da ware iyaveratupiiredi. ⁴⁹ Bi raghanine sikita sawa debane iyapepewana, sinoghosi da tuna momosika bi sirakabikwarakwara. ⁵⁰ Raghanine sikitana tupadi sinaghara kirakii. Bi yaininagha Iesu ivisisiya iwonedni bo, “Yami noghota inimaragata, mmko tagu. Gekonanagharana!” ⁵¹⁻⁵² Bi tuna wagaie tuda teya sigeru na yanunu iviraborabobo. Bi kana kivikivina sikita da metagha wawaya 5,000 ivikanidina, bi patana noko yana berana yana basuna gegha siyakowayaporina. Tudi nuwanuwadi sikotakii bi gayamidi siviakima.

Iesu Genasaratne Wawaya Gubagubagidi Iviyawiidi

(*Matiu 14:34-36*)

⁵³ Tudi sawa sitowawoneni bi sipiika Genasaratma, na waga nama saghira tawani. ⁵⁴ Raghanine waga sikuyovenina na, wawaya yaininagha Iesu sikitana nada sakovi. ⁵⁵ Kubura tupana sivera buni; bi tuda siwaiyana da tuna memena, wawaya gubagubagidi ritoma sipiikedi. ⁵⁶ Iesu memegha inagho, meyagii gisidi da ghamadi da wawa baredigha, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawara siyanono nokodi gawaridiye, da debadebaye siyatoretoredi bi Iesu biidi siyibaba, “Kuviwaghasinemii da kam kwama damona kawagha kanakabi towoyi.”

Bi wawaya iyawogha sikabi towoyina tuda yana maragate siyawa.

God yana Gwara yada Kiki Siradi Igetawanidi.

7¹⁻⁴ **Perisis** da Jius wawaya mududi na yadi kiki siradi nosinosidima siyuna na sakivikivina. Yadi redu, rarima kibubudi da nau sakimokimokogha yapura da nokodi sawaridi na God matanena tuda wasina. Raghanina maketima saveramagha na yadi gwara nununena imadi samagha, bi kate sakam. Nonowa na yadi kiki siradi nosinosidima siveredina sakivina da naghove imadi samagha, bi muriyeda sakam. Raghani tana God yana gwara kana wiiveveveyana mududi Jerusalemma sipiika bi kate **Perisis** mududi yawata, tupadi Iesu biidi sipiika da sigwagwari bi siyawaiyaneni. Tudi sikita da kana kivikivina, genaghove imadi siyamagha bi kadi kam siyakamkamna. ⁵ Na tuna siwoneni bo, “Kam kivikivina sakamkam bi God matanena tuda imadi dadabudi. Awaki biidi na nosidam yadi kiki siradi gesiyakivikivinanana?” ⁶ Bi iwona bodedi bo,

“Tami na wiiwiyabiimi, kokabiguba da tami miisemi! Naghove waghata *peroveta* Aisaiya, wiisuwona igiruma tami kiiravimiye. Naboni igiruma,

‘God yawonawona, “Mmkodi damdi kawadima sakabikuwayegu bi nuwanuwadi kamonena tagu samiiri kubuteğu. ^h

⁷ Tudi yadi kiki siradi waghata siyeveveyana, bi sawona da mmko God yana gwara, na yadi kabepepa gegha ere-daminana.”

⁸ Bi Iesu iwona magha bo, “Tami God yana gwara kokabitaveni bi yami wiyeveveyana kokivikivini.” ⁹ Bi kate iwonedni bo, “Memeda konoghosi da koberabera yapori, bi raghanine God komiiri kubuteni bi yami kiki siradi nosidam gwabidima koyuna, na kokivikivina yapora. ¹⁰ God yana gwara kamone Mosis naboni igirumi, “Tam tamamnaki da sinamnaki kunakabikuwayedi’, bi ‘Iyabo tamananaki bo sinananaki inisisiya beroveni, na noko tomoyina konakasunui.’ ¹¹ Bi tami naboni kwiiyeveveyana - memeda iyabo mane bo sawara tamananaki bo sinananaki inavereni da iniwiiteni, na inawonedni, ‘Sawara gwabiguve na ayaveremi da ayiwiitemi bi atura irirana da God anavereni, na tagu gegha tami anaveremina.’ ¹² Memeda naboni inisisiyana, tami konawona da yana sisiyana wasina, bi konigesiyeni da sinananaki da tamananaki gegha iniwiitedina. ¹³ Bi naboni kunaberana, tami nosidam yadi wiyeveveyana kawagha kokivikivina bi God yana gwara kobera da yigwara tumana, bi gegha ere-yana maragatana. Bi tami God yana gwara, keda bogaebogaema bada kogiigiini.”

Awaki Beradi Wawaya Saberana, Tudi God Matanena Dadabudi.

(*Matiu 15:10-20*)

¹⁴ Iesu wawaya ikwatuvena mayedi sipiika bi iwonedni bo, “Tami tupami, yagu sisiya kowaiyana wiimasi bi basuna konakovi. ¹⁵⁻¹⁶ Gegha wawaya kam tana yakani bi kawane yarughuna inaberada God matanena tuna dadabuna. Bi awaki nuwanuwana kamone bi kawanama yakanibuna, noko yaberana tuna God matanena tuna dadabuna.” ¹⁷ Wasina Iesu wawaya ikuyovedi bi irughu bareye na kana kivikivina sivitarakiyaneni, “Mmko miibina katota kuwonenina yana basuna awaki?” ¹⁸⁻¹⁹ Iwona bo, “Tami bada yagu sisiya awaki basuna gegha koyakovina? Gekoyakovida raghanina wawaya inakamna, noko kamna gegha nuwanuwane iyarughurughuna, bi kamokamone yarughu da tubuyinagha yakanibu, noko kiiravinena tuna wawayina God matanena gegha dadabuna.” Raghanina Iesu naboni iwonana, yiyeveveyana da kam tupadina miisedi God matane, bi gegha kam tana inaberada tuda dadabuda. ²⁰ Bi kate bada iwona bo, “Awaki beradi bo nuwagiuridi wawaya nuwanuwana kamonama yakanibu, na tudi sabera na God matanena tuna dadabuna. ²¹ Mmkodi beradi wawaya yana nuwagiura nuwanuwana kamonama sakanibu - noghota beroberodi, wiimumurana, kabiyuna, kasunugha, madawara, ²² kita kirorowana, bera berodi, wiiyaba, noghota mayeyana, nuwapughu, gigitu, kabigegeyana, bi bera neghanegha. ²³ Mmkodi beradi tupadi na wawaya nuwanuwana kamonama sakanibu, na God matane na tuna tamumu.”

Wasike yana Wiigeruwana

(*Matiu 15:21-28*)

²⁴ Wasina Iesu noko meyagiina ikuyoveni, bi inagho meyagii tane Taya kwanatuna ririne bi irughu bare kamove. Geiyakayoveni da wawaya siyakovi da tuna nama bi gegha, gerubana da iyakowoghana. ²⁵⁻²⁶ Wasike tana iwaiyana da Iesu nama na ipiika tuna biidi. Mmko wasikena tuna gegha Jius, bi kubura wiibata wasikena. Tuna Fonisiane itubugha Siriya kubura kamone. Bi natuna wasike gisina, kanuma berona iyibadenina kiiravine ipiika Iesu biidi, bi naghone ivituwaporeoghogheyana, bi ivibabiini da kanuma

^h7:6-7 Aisaiya 29:13 ⁱ7:10 Exodus 20:16; 21:17

berona iyikanibuvoni natuna kamone. ²⁷ Iesu iyakovi da noko wasikena tuna gegha Jius na miibama iwoneni bo, “Gegha iyamiise da ededa kadi kam tanakabi bi tanitaveni daghasi biidi, na naghove ededa sinakam da inanunuridi,” ^{p28} Bi wasike iwona bo, “Bada, awaki kuwoneni na wiisuwona, bi ededa sakam, bi kam yoghoyoghodi saririgha kemakema rogunena daghasi bada sakam, na noko wasina da kuniwiitegu.” ²⁹ Na Iesu iwoneni bo, “Tam ere-wiigeruwanim kuwona bodegu kiiravine na kanuma berona natum kamonama avikanibuvoni. Kuveramagha yam bareye.” ³⁰ Wasina wasikena iveramagha yana bareye, bi natuna ikita da yana kepene iyakenakena. Bi kanuma berona nada wasike gisigisi ikanibutaveni.

Iesu Tomogha Taina Potapotana bi Kawaneghaneghana Iviyawiini.

³¹ Iesu Taya kwanatuna ikuyoveni bi Saidon kuburina basunagha igae inagho. Gegha Galili kubure iyarughuna, bi Kwanatu yadi Ten (10) kuburidigha ivera rughuwonedo da inagho Galili sawane. ³² Bi name tomogha taina potapotana tuna gerubana da iyisisiya wiimasi, na wawaya sirutayini sipiikeni Iesu biidi, bi sivibabiini da imana debane iyatore da iyawa. ³³ Iesu tomoyina ivinaghokedari, da wawaya sikuyovedi bi yadi bata kawagha sinotaveyana, bi imakwarukwaruna tomoyina tainana bonayidiye itura bi imana ikanu da tomoyina pepana itupa towoyi. ³⁴ Tomoyina ivinuwapoyena kirakiyenina, abame ikayogagawa, bi iviyawiguri iwona bo, “Efata!” Noko sisiyina yana basuna “Kotamobubu!” ³⁵ Yaininagha tomogha tainana sitamobubu, bi pepana ivikuwamira da iyisisiya wiimasi. ³⁶ Na Iesu wawaya ivigesiyedi da geturaturadi siyawonedi da awaki itubugha. Na iwona wiiyoyowanedi, bi tudi gegha yana sisiya siyawaiyana bi sinagho wawaya korotodi sivimaghamaghataredi da metagha Iesu tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini. ³⁷ Raghanina wawaya noko sisiyina siwaiyaneni, na sinokeni bi siwona bo, “Tuna bera tupana yaberabera yapori. Wawaya taina potapotadi da kawaneghaneghadi yiyawiidi na sawaiyana bi bada sisiyina.”

Iesu Wawaya 4,000 Ivikanidi.

(*Matiu 15:32-39*)

8 ¹ Noko raghanine, wawaya korotodi siriyyena mayeni. Bi mmko korotona kadi tamiina sikawara na gwabidiye sikovi, na Iesu kana kivikivina ikwatu wiitaghomidi sipiika, bi iwonedo bo, ² “Mmko korotona yawata tamake da gabudara aroba sikovi, bi kadi kam sikovi, na tagu ikanighughuedi. ³ Mameda ere-vitonanedi aniporadi sinanagho yadi bareye, na kedaye vitonana sinarabobo sinamameyedi. Basuna mududi na rabarabama sipiika.” ⁴ Kana kivikivina siwona bodeni bo, “Getana iyabo mma iyamakamakena, da meme bred tanayuna bi mmkodi wawaya tanikanidi?” ⁵ Bi Iesu ivitarakiyanedi, “Bred yadi viya gwabimiye?” Tudi siwona bo, “Bred yadi seven (7).”

⁶ Wasina noko korotona iwonedo da tanave simakeyowogha. Bi bred yadi 7 ikabidi da God biidi ivikiikiwi, bi bred ikiyagima, da kana kivikivina iveredi da koroto siyarereyedi, bi sireregha da wawaya sikabi patadi. ⁷ Tudi ighana gisigisidi viya bada gwabidiye, na ighana kiiravidiye God biidi ivikiikiwi bi kana kivikivina iwonedo da wawaya siyarereyedi. ⁸ Wasina wawaya tupadi sikam, da inunuridi. Bi kam kawatupodi peyaridi siyamakamake; na kana kivikivina kam kawatupodi siripu yadi 7 sivibonuvudi. ⁹ Namana wawaya meboda 4,000. Bi muriyena Iesu wawayidi iviporadi sinagho yadi bareye. ¹⁰ Yaininagha Iesu kana kivikivina teya wagae sigeru bi sinagho Dalmanuta kubure.

P7:27 Ededa mmko miibina kamonena Jius damdi iyisiyedi, sanoghosida tudi miisedi gegha wawaya wiibata naboni na wawaya wiibata taraghaniye sakwatuvedi da ‘daghasi.’

Perisis Mududi God gwabinama Matakira kiiravine Iesu Sivibabiini

(Matiu 15:39–16:4)

¹¹ **Perisis** mududi sipiika da Iesu teya wiikawakereyana sidaguni. Tudi sikayoveni da siyikayetayinina kiiravine sivibabiini, da God gwabinama matakira tana iyabera, noko iyivevevedi da tuna God gwabinama ipiika. ¹² Tuna nuwanuwana kamone iviyawiiguri iwona bo, “Tami mmko inasina wumi awaki biidi God gwabinama matakira kiiravine kwiibaba? Isuwonemi, tami matakira kate gegha anabera da konakitana.” ^k

Perisis da Herod yadi Wiiveveveyana Beroberodi

¹³ Wasina bi Iesu, **Perisis** ikuyovedi bi kana kivikivina teya wagae sigeru bi sitowawona Galili sawana nawane. ¹⁴ Bi kivikivina gesiyanoghosi da bred siyakawara bi gwabidiye tanagha nama wagae. ¹⁵ Wasina Iesu iwona wiyoyowana iwona bo, “Kokita yapori da Perisis da Herod yadi yist getami kamomiye sinamakena. ¹⁶ Kivikivina Iesu noko yana sisiyina sikaboveni bi tudimani siwona bo, “Memeda tuda bred gegha tayakawara, noko kiiravine yist ivisisiyeni.” ¹⁷ Iyakovi da awaki siyanoghonoghosi na iwonedo bo, “Awaki kiiravine kwiinuwapoya da bred gwabimiye gegha? Bo patana gegha koyakoviguna? Tami nuwanuwami sikotakii! ¹⁸ Tami ere-matami bi gekoyakitakita yaporana! Bi ere-tainami bi gekoyawaiwaiyana yaporana! ¹⁹ Konoghosi da metagha bred yadi 5 akiyagimagima wawaya 5,000 kiiravidiye. Bi kam wiikawatupo pinipinimidi siripu yadi viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 12.” ²⁰ Bi bada ivitarakiyanena mayedi bo, “Bi raghanina bred yadi 7 akiyagimagima wawaya 4,000 kiiravidiye? Na kam wiikawatupo pinipinimidi siripu viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 7.” ²¹ Bi kate iwona bo, “Da tami patana awaki awonemina gegha koyakovina?”

Iesu tomogha mata potapotana Betsaida kwanatune iviyawiini

²² Wasina Iesu kana kivikivina teya sinagho Betsaida kwanatune. Bi name wawaya mududi tomogha mata potapotana sikabi sipiikeni Iesu biidi bi sivibabiini da iyakabi towoyi da iyiyawiini. ²³ Na Iesu tomoyina imana ikabi bi ivinaghokedari kwanatu sikanibu taveni maghatare. Bi tomoyina matana ikanu, bi imana matane itura kate iwoneni, “Awaki sawarina tana kwakitakita bo?”

²⁴ Tomoyina ikayogagawa bi iwona bo, “Wawaya akitadi, bi kadi kita ware kii siyigadivivira.”

²⁵ Wasina imana tomoyina matane itura magha, na matana sikitarunagha da siyawa na sawara tupadi ikita yapora.

²⁶ Bi Iesu iwoneni bo, “Gegha kunaveramagha meyagiye, rotomanina kunagho yam bareye.”

^{98:15} Jius yadi noghota kamone na yist na miiba, sawara bo bera berodi meko sitowatowawona wawaya kamodiye, ware yist parawa yarughuwononina. Bi Iesu yist mma iwonenina, tuna yisisiyana Perisis da Herod yadi wiiveveveyana berodi da yadi makamake kedana.

^{18:11} Deuteronomy 13:1-5; 18:18-22; Judges 6:17-22; 1 Samuel 2:34; 2 Kings 20:8-11

^{18:12} Matiu 12:39; Luk 11:29

Pita Ikararumaghatara da Iesu na Keriso, God yana Wiivinevinegha Kiiwawona.

(Matiu 16:13-16; Luk 9:18-20)

²⁷ Wasina bi Iesu kana kiviKivina teya sinagho meyangii mududi Sisiriya Piripai ririne. Siyanonona kedaye, kana kiviKivina ivitarakiyanedi, “Wawaya sawonawona da tagu na iyabo?”

²⁸ Tudi siwona bo, “Wawaya mududi sawona da Jon **babataito**, mududi sawonawona da Elaija, bi patana mududi sawonawona da tamna **peroveta** tana, naghove waghata irabobona bada iyawa magha.”

²⁹ Bi ivitarakiyanedi bo, “Bi bada tami, kowonegu da tagu na iyabo?” Pita iwona bodeni bo, “Tam na Keriso, God yana **wiivinevinegha kiiwawona.**” ³⁰ Bi Iesu iwona wiyyoyowanedi da gegha wawaya sinawonedi da tuna Keriso.

Iesu kana KiviKivina Iwonedni da Inarabobo bi Muriye Raboboma Inageghomiiri Magha

(Matiu 16:21-23; Luk 9:21)

³¹ asina bi awaki inatubugha tuna biidi na idagu kana kiviKivina iniyevevedi. Iwona bo, “Tagu, God yana **Wiisuwona Tomoyina** sinivisi ghamana anakabi, bi kwanatu kadi dogadogara da **prist** babadidi bi kate God yana gwara kana wiiveveveyana damdi sinisinighiighiyegu. Na sinakasunuyigu bi gabudara aroba murine raboboma anageghomiiri magha.” ³² Iesu mmkodi bera debagha iyisisiya na Pita ikabireni ririne bi ikini iwoneni da gegha yana sinivisi da rabobo iyisisiyana.

³³ Bi Iesu imiiriwamira da kana kiviKivina ikitadi bi Pita ikini iwonaghakiyeni bo, “**Seitan**, gwabiguma kunagho taveyana! Yam noghota gegha God gwabinama iyapiikana bi wawaya gwabidima ipiika!”

Iesu Kivinina yana Basuna

(Matiu 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Wasina bi Iesu noko koroto da kana kiviKivina ikwatuedi sipiika tuna biidi bi iwonedni bo, “Memeda iyabo kivinigu inakayovenina, yana wiina inakuyoveni bi yana korosi inakabi da inakawari ¹bi inakivinigu. ³⁵ Iyabo yana wiina kubura yawana kedane make inakayovenina, tuna yawa makewaghawaghasina iniwapeni. Bi iyabo yana wiina sawaridi inakabitura da tagu inakivinigu bi wara miisena inakabisisireni, na yawa makewaghawaghasina inakabi. ³⁶ Bi meboda wawaya tana yana wiina sawaridi tupadi mmko kuburine inayuna bi gegha yawa makewaghawaghasina inakabina, nokodi sawara tupadi gesiniwiitenina. ³⁷ Basuna meboda wawaya yawa makewaghawaghasina iniwapeni, na kate gegha awakima inimiisana da yawa inagimona mayenina. ³⁸ Memeda wawaya iyawogha kata samakamake na yadi kaywana beroberodi saberabera da samiiri kubutegu. Bi kate tagu bi yagu wiiveveveyana sinisinighiighiyeni, na muriye tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** anawona da gegha ayakovidina. Raghanina mmko kuburine anaveramagha tamagunaki yana maragate bi yana aneyaneya kabikabikuwidi yawata bi mmko inatubugha.”

9 ¹ Bi kate Iesu iwonena mayedi, “Tagu isuwonemi, tami mudumi mma gekonarabobo patana da God konakita inapiipiika ere-maragasina wawaya wiibadedi kiiravine.”

¹8:34 Mmkona miiba sisiyina. Yana basuna na Iesu kana kiviKivina sinimayagha da sinivisi sinakabi basuna tuna sinakivini. Gegha iyawonawona da kana kiviKivina korosiye sinarabobo naboni tuna iberana.

Iesu kana Kita Ivibogae

(Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Gabudara six (6) sikovi murine na Iesu, Pita, Jemes da Jon kawagha irutayinidi bi ivinaghovedi tudiduma sigae koya kiidamove, bi name kana kita ivibogae tudi matadiye.

³ Kana kwama siyikarakeyana bi sipoe kirakii. Getana iyabo mmko kuburine rubana da iyakogha da naboni siyapoena. ⁴ Wasina bi Elaija da Mosis sirumaghatara da Iesu teya siyisisiya.

⁵⁻⁶ Pita da nokodi kivikivina bata sinaghara kirakii na gegha iyakovi da metagha iyisisiya, na Iesu iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, imiise kirakii da tuda mma. Tumii yobe aroba kanayoghanidi, tana tam, tana Mosis, bi tana Elaija.”

⁷ Wasina bi karekarewa irumaghatara da tupadi isowodi bi God nama karekarewa kamone iwona bo, “Mmkona tagu natugu iyabo avinuwayuyuneni. Kowaiyaneni!”

⁸ Rotomanina kivikivina sikita wiinogha bi getana iyabo siyakitana, wasina Iesu kawagha nama.

⁹ Wasina koyama siyayoyona, Iesu iwona wiiyoyowanedi da gegha noko raghanine siyimaghamaghatara da awaki koya debane sikitana. Bi patana da God yana **Wiiuwona Tomoyina** raboboma inageghomiiri, bi kate muriyena wawaya sinawonedi.

¹⁰ Na Iesu sikabi sisireni da wawaya gesiyawonedina bi tudimani siyisisiya kabivivirana, “Awaki basuna Iesu iwona da raboboma geghomiiri magha?”

¹¹ Wasina bi sivitarakiyaneni bo, “Awaki kiiravine God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi sawona da dagudagune Elaija inaveramagha bi muriyena God yana **Wiivinevnegha Kiiwawona** inapiika?” ^s

¹² Iesu iwonabodedi bo, “Noko wiiuwona, Elaija yinagho yapiika bi sawara tupadi yakabununagha da Keriso yana piikina kiiravine. Bi bada awaki kiiravine God warana meko sigirumi na bada yawonawona da tagu God yana **Wiiuwona Tomoyigu** sinivisi anakabi kirakiyeni bi sinitupaketowanegu? ¹¹³ Isuwonemi, Elaija nada ipiika bi wawaya yadi kayowana sibera tuna biidi. Noko awaki itubugha na, naboni ware naghove waghata God warana sigirumina kamone tuna kiiravine.” ^t

Iesu Tomogha Gisigisi gwabinama Kanuma Berona Ivikanibuveni

(Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Iesu kana kivikivina aroba yawata koyama siveramagha siyowogha, na koroto ghamana sikitadi kivikivina turaturadi sigwagwaridi, bi gwara kana wiiyeveveyana damdi teya siyikawakereyana. ¹⁵ Raghanina wawaya Iesu sikitana, sinokena kirakiyeni bi sivera sinagho da sivikiikiiveni.

¹⁶ Kana kivikivina ivitarakiyanedi bo, “Tami awaki kiiravine tudi teya kwiikawakereyana?”

¹⁷ Tomogha koroto kamone iwona bodeni, “Abawiiyeveveyana, kanuma berona irughu natugu kamone na gerubana inisisiya, na apiikeni tam biidi. ¹⁸ Bi raghanina kanuma berona yana maragata tomogha gisigisi kamone yadaguni na, yitavenayowoyeni tanave, bi ere-kawapuropurona, nighona yitaragiigiyeni, da yapatokii. Kam kivikivina avibabiidi da kanuma berona siyikanibuveni, bi gerubana siyaberana.”

^{s9:11} Jius siyitumaghana da Elaija inaveramagha kubure raghani gisina muriyeda God yana **Wiivinevnegha Kiiwawona** inapiika. (Malakai 3:1, 4:5-6). Bi tudi gegha siyanogho si da raghanina Elaija inaveramagha na sinivisi inakabi.

^{t9:13} Iesu na Jon **babataito** kiiravine iyisisiya iyabo naboni ware Elaija. (Matiu 11:13-14, 17:10-13)

^{l9:12} Aisaiya 52:13–53:12; Psam 22

¹⁹ Iesu iwonabodedi bo, “Agi da tami, gekoyigeruvegu! Nada mmko raghani gurina tagu tami teya tamake! Raghani viya tagu yami vita anakawari? Tomogha gisigisi kopiikeneni mabo!” Na sipiikeneni tuna biidi.

²⁰ Bi raghanina kanuma berona Iesu ikitana, tomogha gisigisi inukeni da iviparoroni, na ibeku tanave bi ere-kawapuropurona ivikuwamiwamira. ²¹ Iesu tomoyina tamananaki ivitarakiyaneni bo, “Awaki raghanine mmko gubagina gwabine idagu?”

Iwonabodeni bo, “Raghanina dodone bi irumaghatara. ²² Kanuma berona iwiini da iyirabobo na raghani ipeyari ibera da keyame ivitavenageyeni bi rarime ivitavena yowoyeni. Bi meboda tam rubamna, kuyikanighughvemii da kuyiwiitemii.”

²³ Iesu iwoneni bo, “Metagha kuwona da, ‘Meboda tam rubamna?’ Iyabo yigeruvegu, na rubana God bera tupadi kiiravine inabera!”

²⁴ Yaininagha simira tamananaki ikwatu iwona bo, “Tagu igeruvem. Bi yagu wiigeruwana geiyaragata, na kiwiitegu da inaragata kamogha!”

²⁵ Raghanina Iesu ikitada noko korotona sivera siyapiipiika, na kanuma berona ikini iwonaghakiyeni bo, “Tam kanuma berom, wawaya kwaberadi da tainadi sapota bi kate gesiyisisiyana, awonewonem tomogha gisigisi kanibutaveni bi gekunarughukura mayenina!”

²⁶ Kanuma berona irukwatu, bi tomogha gisigisi inuke kirakiiyeni, da ivikanibutaveni. Na kana kita ware sirage, bi wawaya korotodi nama siwona bo, “Tuna irabobo!” ²⁷ Na Iesu imana ikabi bi itaiyina wiigeghomiiri da imiiri.

²⁸ Muriyena Iesu irughu bare kamove, na kana kivikivina tudi kawaghana wiikwoye, sivitarakiyaneni bi siwona bo, “Awaki kiiravine tumii gerubana da kanuma berona kayikanibuveni?”

²⁹ Bi iwonedni bo, “Mmko kanuma berona naboni na, tuda gerubana tanikanibuveni, wasina kiiravine memeda tanarupari.”

Iesu yana Rabobo Ivisisiyena Mayeni

(Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Wasina Iesu kana kivikivina teya noko kuburina sikuyoveni, da kubura Galili sivera rughuwoneni. Kana kivikivina iyivevevedi na geiyakayoveni da wawaya siyakovida tuna noko kuburina kamone na iyawonawona bo, “Kagu aviya siniwaghasina da tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** wawaya mududi imadiye sinatoregu, bi kate tudi sinakasunuyigu, bi gabudara aroba murine anageghomiiri magha.” ³² Naboni ivisisiya, na yana wiiveveveyana gegha siyakovi, na sinaghara da gesiyitarakiyaneni.

Kivikivina Sivigamowana da Iyabo kana Waghawagha Ghamana

(Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Wasina Iesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma na sirughu bare kamove, bi ivitarakiyanedi bo, “Kedaye awaki kiiravine koyigamowana?”

³⁴ Tudi sivikawapotapota, basuna kedaye sivigamowana vivirana da kamodiye iyabo kana waghawagha ghamana.

³⁵ Iesu imake wiipikapika, bi yana **apasol** yadi twelve ikwatu wiitaghomiidi sipiika, bi kate iwonedni bo, “Iyabo yana wiina ininagho, na inatoreyowoyena mayeni bi intughura waghata da wawaya tupadi kiiravidiye inabagibagi.”

³⁶ Simira tana imana ikabi itainariya bi basudiye ikabiwiimiiri. Bi imana simira borinagha itaraghuni bi iwonedni bo, ³⁷ “Iyabo kagu waghawaghaye simira mmko naboni inakayowiiyayeni, na getuna kawagha bi tagu teya yakayowiiyayegu, bi iyabo tagu yakayowiiyayegu, na gegha tagu kawagha iyakayowiiyayeguna, bi kate iyabo iviporaguna yakayowiiyayeni.”

Iyabo Gegha kada Aviya na tuda Kwiinada

(Luk 9:49-50)

³⁸ Bi Jon iwoneni bo, “Abawiiyeveyana, tumii tomogha tana kakita kam waghawaghaye kanuma beroberodi iyikanibuwana. Na kavigesiyeni da geinabera mayenina basuna tuna gegha tuda kwiinada.”

³⁹ Na Iesu iwona bo, “Gegha konigesiyeni. Gerubana wawaya iyabo kagu waghawaghaye *bera kayowiiwiyaka* inabera bi katotawota kagu waghawagha inawonawii berona. ⁴⁰ Iyabo gegha kada aviya na tuda kwiinada. ⁴¹ Tagu isuwonemi, memeda wawaya iyabo wiiwiita gisina inaveremi, naboni rarima inighu bi inaveremina basuna tamina kagu kivikivina, na yana miisana kate gegha iniwapeni bi inakabi.”

Ruyagha Sisiyina

(Matiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Iesu ivisisiya wiikaru iwona bo, “Memeda iyabo wawaya gisina tana ware mmko simirina naboni, tagu yigeruvegu bi inaberani da berone inarughu, na God kate aro berokirakiina inavereni. Memeda gegha naboni akima ghamana kanighone sayiratawani bi sitavena yowoyeni yegiiyena, noko gegha aro ghamana na. ⁴³⁻⁴⁴ Yami yawa kokita yapora, memeda imam inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da imam tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamake, bi ibero kirakii da imam bata bi kunarughu keyama karakarasine, keyamina karata makewaghawaghasina. ⁴⁵⁻⁴⁶ Bi memeda kayem inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da kayem tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamake, bi ibero kirakii da kayem bata bi sinitavena rughuvem keyama karakarasine. ⁴⁷ Bi memeda matam inaberam da berone kunarughu, na kutupawiisi. Imiise kirakii da matam tanagha bi kunarughu God yana wiibadana kamone kunamake, bi ibero kirakii da matam bata bi sinitavena rughuvem keyama karakarasine. ^v ⁴⁸ Noko kuburina kamone, ‘Na miikopu wawaya sakamkam na gemeyani sinarukwana, bi keyamina gegha meyani inapekina.’ ^m

⁴⁹ Kagu kivikivina tupadi ruyagha vitadi sinabanana mekodi damidi ware keyama, bi mmkodi ruyagha kamodiye na inabera da sinamiise na yadi wiigeruwane sinimaragata, naboni ware yegii kam iyimetevina.

⁵⁰ Yegii tuna sawara miisena, bi memeda yana metewa maragasina inakovina, gegha rubana tanabera da inayegii maghana. Memeda waghawagha ghamana kiiravine konigamowana, na tami naboni ware yegii yana metewa yakovina. Genaboni konaberana, bi kobera da kam yegii taya yatawoghana - nuwaruririye komake patapata.

^u9:43-44 Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro *Seitan* inavereni, *Seitan* yana aneyaneya da wawaya mududi iyawoghana gegha God rapenena (Matiu 25:41, Revelation 20:10-15). Greek yadi gamoma ‘Hell’ na noko Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwiitaveyana meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriyena sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da tuna aro makamakewaghasina gawarina.

^v9:47 Iesu sisiya ghamaghamadima ivimiiba vesis 43, 45, 47 kamodiye da wiiyeveyana metagha berona yana maragatana. Iesu gegha iyawiini da wawaya imadi bo kayedi siyisukasiyaragha bo matadi siyitupawiiitana - noko gegha bera miisena. Tuna yana wiina da wawaya nuwanuwadiye berona kayena sinakabi taveni da yadi berona sinamiiri kubuteni, bi God biidi sinamiiri karona, bi yana wiine sinamake.

^m9:48 Aisaiya 66:24

Iesu Nayi da Wiyakira Ivisisiyana

10¹ Iesu Kaponiyam ikuyoveni, bi inagho Jiudiya kubure da Jodan rarimina itowawoneni inagho raghani matana nawane. Bi wawaya korotodi tuna biidi sipiika magha, na nonowa yaberaberana naboni iyivevevedi.

² **Perisis** mududi siwiini da siyakayetayina, na sipiika tuna biidi bi sivitarakiyaneni, “Bo yada gwara yiwaghasina da rubana tomogha wavinena iniyakiri?”

³ Iwonabodedi bo, “Mosis gwara iveremina kamone awaki iwonen?”

⁴ Tudi siwona bo, “Mosis yana gwara iwiwaghasina da tomogha wiyakira sisiyina inagrumi bo, ‘Gegha ayawiiwiinimna kunagho taveyana,’ bi sisiyina igirumina wavinena inavereni bi muriye inipora taveni.”ⁿ

⁵ Bi Iesu iwonabodedi bo, “Tami nuwanuwami gegha siyatamotatarana bi gayamimi siviakima, noko biidi Mosis mmko gwarana igirumi tami kiiravimiye. ⁶ Bi konoghosi da dagudagune, raghanina God wawaya iberadina, ‘Tomogha da wasike iberadi.’^{o7} ‘Na tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi, bi inagho wavinena teya sinikapudi sinamake, ⁸ bi yadi bata na ware tubugha tanagha.’ Na gegha muriye yadi bata bi tudi tanagha. ⁹ Bi awaki God ikasiwiikapu, na gegha iyabo inibogabogaedina.”

¹⁰ Muriye siveramagha bareye na, kana kivikivina mmko sisiyina kiiravine sivitarakiyaneni. ¹¹ Iesu iwonabodedi bo, “Memeda tomogha wavinena yiyakiri bi wasike bogae yarawayi, na wavinena katamanina yitutuwiyyogho bi God matane na bera berona. ¹² Kedana mayimayiyine, memeda wasike moghanena yiyakiri bi tomogha bogae yarawayi, na moghanena katamanina yitutuwiyyogho.”

Iesu da Ededa Gisigisidi

¹³ Wasina wawaya mududi ededa sirutayina sipiika Iesu biidi da imana debadiye iyatura bi iyarupari da God iyimiiseyedi, bi kana kivikivina taghunudinaki sivigesiyedi.

¹⁴ Iesu mmko ikitana nuwanuwana ipughu bi kana kivikivina iwonedo bo, “Ededa kokuyovedi sinapiika kurigu, gekonitara babaranedi, basuna wawaya mmkodi ededa naboni na God yana wiikiiwawo kamone sinamake. ¹⁵ Isuwonemi, memeda wawaya tana gegha iyinuwamiise da God yana wiibadana iniwaghasineni naboni mmkodi ededidi saberana, na kate gegha meyani God yana wiikiiwawo kamone inamakena.” ¹⁶ Wasina bi ededidi iyuna da manonone ivimakedi, bi imana debadiye itura bi irupari da God iyimiiseyedi.

Tomogha Mumurina Yawa Makamakewaghasina kiiravine Iesu biidi Ivitarakiyana

(Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Wasina, noko raghanine Iesu igeghomiiri iyanono na kedaye, tomogha tana ivera ipiika da naghone ivituwaporeoghogheyana bi ivitarakiyaneni bo, “Abawiiyeveyana miisem, awaki anabera da yawa makamakewaghasina anakabi?”

¹⁸ Bi Iesu iwonen bo, “Awaki kiiravine kuwonegu da miisegu? Gegha tana iyabo miisena, wasina God kawagha miisena. ¹⁹ Wasina, yam wiitarakiyana kiiravine, na God yana gwara nada kwakovidi: ‘Gegha kunakasunugha; gekam kawakapu kunituwiyyoghona; gekunayapina; gekwiinam wiyabama kuniwawu beroveni; gewiyabama wawaya yadi mura kunayuna; tamamnaki da sinamnaki kabi karawayedi.”^q

²⁰ Bi tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveyana, raghanina dodoguve da patana kata, mmkodi gwaradi akivikivina.”

ⁿ10:4 Deuteronomy 24:1-4; Matiu 5:31 ^o10:6 Dagudaguna 1:27; 5:2

^p10:7-8 Dagudaguna 2:24 ^q10:19 Exodus 20:12-16; Deuteronomy 5:16-20

²¹ Bi Iesu tomoyina iyakitakitana ivinuwayuyuneni na iwona bo, “Bera tanagha patana isiwana. Kunagho da yam mura kunigimona bi manena moyaka kuveredi, bi yam miisana na kate abame God gwabinama kunakabi. Wasina naboni kunabera murinena, piika kunakivinigu.”

²² Tomoyina imura kirakii na geiyawiini da yana mura iyavere taveyana na raghanina mmko sisiyina iwaiyana na ivinuwapoya bi ere-nuwavisina inagho.

²³ Wasina Iesu ikita wiipata bi kana kivikivina iwonedo bo, “Ipiropiro kirakii da mura wawayidi sinavere mayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi.”

²⁴ Kivikivina yana sisiya kiiravine sivosokovena kirakiiyeni. ^WBi Iesu iwonena mayedi, “Natunatugu, ipiropiro kirakii da wawayi sinavere mayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi. ²⁵ Ipiropiro da ribiribi ghamana kana waghawagha kamel inobu mata bonayine inarughuwona, bi bada ipiropiro kirakii da tomogha mumurina iniwaghasina da yana yawa God inibadeni.”

²⁶ Kana kivikivina sinokena kirakiiyeni bi tudimani sivitarakiiyana kabivirana, “Meboda naboni, na iyabo bada yawa makamakewaghasina inakabi?”

²⁷ Iesu ikitadi bi iwona bo, “Wawayi gegha rubana siniyawii mayedina, bi God na wasina basuna tuna bera tupadi rubana inabera.”

²⁸ Bi Pita iwona bo, “Wasina, bada tumii metagha? Yama mura nada waghata kakuyowana bi tam kakivinim.”

²⁹ Iesu iwona bo, “Wiisuwona awonewonemi, memeda iyabo yana bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, tamananaki, natunatuna bo kana tarana inakuyowana da inakivinigu bi wara miisena tagu kiiraviguve wawayi mududi inawonedina, ³⁰ God miisana ghamana debane inatore mayeni bi inavereni mmko yawane. Na naboni bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, natunatuna da tarana inayuna, bi wawayi bada sinikayotaketowaneni, bi raghani yapiipiikana, yawa makamakewaghasina inakabi. ³¹ Bi iyawogha kata korotodi sivinaghona noko raghanine na sinimuri, bi iyawogha kata korotodi sivismurina noko raghanine na sininagho.

Raghani kana Wiiaroba Iesu yana Rabobo Ivisisiyena Mayeni

(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-33)

³² Tudi kedagha sipepewa siyagege Jerusalemma, na Iesu ivinagho bi kana kivikivina sivimuri. Na sikabinokeni, bi wawayi iyawogha murigha siyakivikivininina sinaghara. Wasina bi kivikivina yadi 12 ikabirena mayedi, bi iwonedo da mekodi beradi tupadi raghani muriye tuna biidi sinatubugha ³³ na iyawonewonedo, “Kowaiyana, tagege Jerusalemma, bi nama wawayi tana, tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** kagu puke inakabi, **prist** babadidi da gwara kana wiiyeveveyana damdi biidi. Tudi sinigiugerogerora da inarabobo bi kubumakamake damdi biidi sinitowawoneni.

³⁴ Sininamayeni, sinakanuni da sinakwapuni bi sinakasunuyi. Bi gabudara aroba murine na raboboma inageghomiiri magha.”

Jemes da Jon yadi Kayowana

(Matiu 20:20-28)

³⁵ Muriye na Jemes da Jon, Zebedi natunatuna, sipiika Iesu biidi siyawonawona bo, “Abawiiyeveveyana, awaki kanibabiim na kunabera, yama kayowana da tam kiiravimiye kunabera.”

³⁶ Na ivitarakiiyanedi bo, “Yami wiina awaki anabera kiiravimiye?”

^W10:24 Jius siyigeruwana da mura na God yana wiiwaghasina matakirina wawayi biidi bi iyimiiseyedi. (Psalm 128, Proverbs 10:22). Na Iesu kana kivikivina sinokena kirakiiyeni.

³⁷ Siwonabodeni bo, “Raghanina yam wiikiiwawo gabudarine wawaya kunibadedina, kuniwaghasinemii da yawata tanimakerereghana, tana katiyamve bi tana dugemve.”

³⁸ Bi Iesu iwonedni bo, “Gekoyakovi da awaki kiiravine kwiibaba. Tami rubami, da ananiuna na redunama konanina, bo rubami konababataito nabon ware tagu anababaitona?” ^{x39} Bi siwoneni bo, “Tumii rubamii!”

Bi Iesu iwonedni bo, “Redu ananiuna na konanina, da konababataito naboni tagu anababaitona. ⁴⁰ Bi gegha rubana anavinegha da tanimake rereghana, iyabo katiyaguve inamake bi iyabo dugeguve. God iyawogha ivineyidina nokodi gawara inaveredi.”

⁴¹ Raghanina kana kivikivina yadi 10 mmko siwaiyanenina, nuwanuwadi sipughu Jemes da Jon biidi. ⁴² Na ikwatuwiitaghomidi sipiika bi iwonedni bo, “Tami nada kwakovi da iyawogha kubumakamake damdi yadi kiikiiwawo, bi yadi kayowane sinibada, na nokodi babada wawaya wiitupaketowane sakoyayidi. ⁴³ Na tami, gegha naboni konigubegubeyana. Bi iyabo yana kayowana inibada, na tuna wiibagubagurana. ⁴⁴ Bi iyabo yana kayowana ininagho, na inabera da tuna wawaya tupadi yadi bagubagurana. ⁴⁵ Berana mayimayiyina, **Wiisuwona Tomoyina** gegha iyapiika da wawaya tuna sinabigenina bi ipiika wawaya inabigedi, da nuwasisire inarabobo bi mmkona tuna miisana wawaya korotodi kiiravidiye.” ^y

Iesu, Tomogha Matapotapotana Iviyawiini

(Luk 18:35-43)

⁴⁶ Wasina bi Jeriko kwanatune sinokanibu. Bi muriye, Iesu kana kivikivina teya da koroto ghamana Jeriko siyakuyokuyoveni, na tomogha tana matapotapotana kana waghawagha Batimias, Timias natuna, keda ririne iyamakamake bi iyipepeyana.

⁴⁷ Raghanina iwaiyana da Iesu Nasaret tomogha iyapiiikana, irukwatu iwona bo, “Iesu, David natuna kuvinuwanuwanegu!” ^{z48} Wawaya korotodi sikini bi siwoneni bo, “Kuviraborabobo!” Bi ivikawakeke irukwatu gwaru, “David natuna, kuvinuwanuwanegu!” ⁴⁹ Na Iesu ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kokwatuveni inapiika mabo.”

Na tomogha matapotapotana sikwatuveni siwona bo, “Kinuwamiise! Geghomiiri! Yakwatukwatuvem.” ⁵⁰ Na yana sowo ivirupitaveni, igekhomiiri ivikapoka bi ipiika Iesu biidi. ⁵¹ Wasina ivitarakiyaneni iwona bo, “Awaki yam wiina, kiiravimve anabera?” Tomogha matapotapotana iwonabodeni bo, “Abawiiyeveveyana, akayokayoveni da anakita magha.” ⁵² Iesu iwoneneni bo, “Yam wiigeruwana iviyawiim, kunagho.” Yaininagha ikitarunagha bi kedagha Iesu ikivini.

Iesu Jerusalemne Siverabodeni Ware Kiiwawo

(Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

11 ¹ Raghanina Iesu kana kivikivina teya Jerusalem siyitutukabikabina, Betapage da Beteni kwanatudi riridiyena sipiika koya kana waghawagha Oliv koyane.

^{x10:38} redu ananiuna da **babataito** meko tagu sinababaitoguna mmkodi sisiyidi batana yana kabikwarakwara da rabobo ivisisiyeni. Raghanina Iesu Getsemenine inipoghana, mmko reduna kiiravine ere-nuwavisina ivisisiyeni (Mak 14:36). Iesu, Jon da Jemes iwonedni da tudi sinivisi sinakabi.

^{y10:45} Raghanina Iesu ikabikwarakwara da irabobo tamumu wawayidi kadi gaware, tuna mmko sisiyina itorewiimaghatari **peroveta** Aisaiya 53 kamone ivisisiya da yana bagibagi kiiravine naboni tuna God yana ababigabiga.

^{z10:47} Raghanina tomogha matapotapotana Iesu ikwatuveni **David natuna**, tuna sisiya tana iyisisiya mekona Jius siyavivisiyeni Keriso kiiravine. Bi Jius yadi noghota da Keriso wawaya iniyawiidi bi inibadedi naboni kiiwawo David naghove waghata kayekikidi ivibadedina. (Psam 89:3-37; Aisaiya 29:18-19; 35:5-6; Jeremaiya 23:5-6; Ezekiel 34:23-24).

Bi kana kivikivina bata iviporadi sivinagho ² bi iwonedni bo, “Konagho korughu noko meyagiina naghomiye. Raghanina konanokanibuna name, na donki wotuna konabanani sayiratawani getana iyabo naghove iyageru towoyina. Korupami bi korutayini kopiika mabo.^a ³ Memeda wawaya sinitarakiiyanemi bo, ‘Awaki kiiravine mmko koberabera?’ kowonedni bo, ‘Bada yawiwiini bi kate inipora inaveramagha.’”

⁴ Wasina sinagho da donki wotuna sibanani, maghatare kedaye, bi bare tana matamketana ririne koghore sayiratawani bi raghanina siyaruparupamina, ⁵ wawaya mududi riridiye siyamiimiirina sivarakiianedi, “Awaki kiiravine donki wotuna koruparupami?” ⁶ Na tuda metagha Iesu iwonedina naboni wawaya siwonedni, na siviwaghasinedi da sirutayini. ⁷ Wasina donki wotuna sirutayini sipiika Iesu biidi bi yadi sowo sivitavenagegeyana kubukiine, bi Iesu debane imakegae. ^r

⁸ Bi wawaya korotodi yadi sowo sirutatara keda debane sikepana bi mududi kii ghabighabi ere-rugurugudi kwabuma siyarahana kedaye sikepana. ^b ⁹ Bi wawaya naghone da iyawogha murine siyaktivikiviniina sikara yewoveni

“Hosanna!

Tam, God kana waghawaghave kwapiipiika na kakabekabepepim.^c

¹⁰ Nosida David yana kunukunuma tam kwapiipiika kunibademii na kakabekabepepim!

God abame makamakena kakabekabepepi!”

¹¹ Iesu Jerusalemma inokanibu na inagho God yana bareye irughu. Bi sawara tupadi nama ikita yapoyaporidi. Bi noko murine, nada iravidi na tuna da kana kivikivina yadi ¹² yawata sikanibu sinagho Betenima.

Iesu Kogheya Kiina Imagi

(*Matiu 21:18-19*)

¹² Raghani ibori bi Iesu kana kivikivina teya Beteni sikuyoveni siyaveraveramagha Jerusalemma, na vitonana damina ikabi. ¹³ Rabarabama ikitawivera da kiiuwa kiina kana waghawagha kogheya inumo na ikita, na inagho iyakita da iuwagha bo gegha. Bi raghanina ipiika kiinena, ikita da rugurugu kawanagha, basuna gegha kogheya kana iri. ¹⁴ Na kogheya kiina iwoneni bo, “Gegha tana iyabo uwam inakamtowogha mayemna!” Na kana kivikivina mmko sisiyina siwaiyaneni.

Iesu Wiigimona da Gimogimona God yana Bareye Irukwavina

(*Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22*)

¹⁵ Raghane Jerusalemma sinokanibuna, Iesu irughu God yana bare garina kamone bi wiigimona da gimogimona damdi, idagu iyarurukwavinidi siyakanikanibu. Bi mane wiikabivereyana damdi yadi kemakema da iyawogha ayabo siyigimonana yadi makamake ivikuririghana,^d ¹⁶ bi gegha tana iyabo iyiwaghasineni da wiigimona sawaridi

^a11:2 Jius yadi noghotena **donki** tuda bagibagi kadi ribiribi. Tuda sawara sakawara, bi wawayawota sageru bi sawagawaga. Iesu donki debane igeru, na wawaya sikitada ware wawaya kabikabikuwayina iyapiipiika bi gegha naboni kiiwawo kayowiikomerowane. Noko donkina, gegha tana iyabo naghove iyabagurena towoyina, naboni ribiribi kabikabikuwayina. Mmko yiyeveveyana Iesu na Keriso.

^b11:8 Jon 12:13, yawonawona da mmkodi na notuveya ragharaghadi. Wawaya yadi sowo bo yarayara ere-rugurugudi kedaye sigawara da kabikuwaya bi Iesu saverabodeni naboni kiiwawo.

^c11:9 **Hosanna na Aramik gamodi meko dagudagune yana basuna** ‘kuviyawimii, bi muriye yana basuna ‘kaveraverabodem’ da ‘kakabekabepepim’. Vesis 9 da 10 kamodiye wawaya na Psam 118 kamonama sisiyia.

^d11:15 Mane wiikabivereyana damdi kubura wiibata damdi yadi mane sikuwamiridi da gegha wawaya gubadi nama bi noko manena Jius sakayoveni. Bi wawaya God yana bareye noko manenama da yadi puyo sagimona. (Exodus 30:13).

^r11:7 2 Kings 9:12-13

God yana bare garina kamonagha iyakawara iyarughuwonana. ¹⁷ Bi iviyevevedi iwona bo, “God wonana buka kamone nada sigirumina iwona da, ^s

‘Yagu bare na sinakwatuvuni da tuna rupari barena, wawaya damvedamve kiiravidiye, bi tami kobera da naboni yapiyapi damdi yadi kowokowogha.’” ^t

¹⁸ Na **prist** babadidi da gwara kana wiyeveveyana damdi mmko siwaiyaneni. Na keda sidagu siyininogha da Iesu siyakasunuyi, bi sinaghareni, basuna koroto tupana yana wiyeveveyana siyisokoveni.

¹⁹ Wasina ravidiyena kana kivikeyina teya Jerusalem sikuyoveni.

Kogheya Kiina Irabobo

(*Matiu 21:20-22*)

²⁰ Raghani ibori didibare, bi kedagha sipepewa siyanono Jerusalemma, na kogheyina kiina sikita. Tuna irabobo iyowogha inagho ramramne. ²¹ Pita inoghosi da awaki itubugha na Iesu iwonen bo, “Abawiiyeveveyana, kukita kogheya kiina kuvimagina irabobo!”

²² Iesu iwonabodedi bo, “God kovigeruveni! ²³ Isuwonemi, da iyabo mmko koyana inawoneni, ‘Geghomiiri bi yegiiye kitavena yowoyena mayem’, bi nuwanuwana kamone gegha ininuwabata, bi inigeruwana da awaki iwona na inatubugha, na God inabera kiiravine. ²⁴ Yana basuna mmko kiiravine awonewonemi: Raghanina kwarupari bi sawara kiiravine kwiibaba, kigeruwana da nada kukabi, na awaki kiiravine kunibaba na kunakabi. ^{25–26} Bi raghanina kwageghomiiri da kwarupari, bi iyawogha berona tam biidi siberana kunanoghotu tavedi, na noko tamamnaki abame kate yam tamumu inanoghotu tavedi.”^e

Iesu yana Maragata kiiravine Jius Sivitarakiyana

(*Matiu 21:23-27; Luk 20:1-8*)

²⁷ Iesu kana kivikeyina teya Jerusalemma sivera kanibu magha, bi raghanina God yana bare garina kamonagha iyapepewa, na **prist** babadidi, God yana gwara kana wiyeveveyana damdi da kwanatu kana dogara sipiika Iesu biidi ²⁸ bi sivitarakiyaneni bo, “Awaki maragasina kukabi da mmkodi beradi kubera? Bi iyabo mmko maragasina iverem?” ²⁹ Iwonabodedi bo, “Wiitarakiyana tana anawonemi, bi tami wonabodeyana konaveregu, na anawonemi da awaki maragasine mmkodi beradi abera. ³⁰ Kowonegu, Jon mema yana maragata ipiika na iyababataito: God gwabinama bo wawaya?” ³¹ Na wiikawakereyana tudimani kamodiye sidaguni, “Awaki tanawoneni? Memeda tanawona bo, ‘God gwabinama,’ na inawona bo, ‘Awaki kiiravine gegha Jon koyigeruvenina?’ ³² Bi meboda tanawona bo, ‘Wawaya gwabidima’ na kate bi koroto sinanuwatupa tuda biidi.” (Na tuda koroto sinagharedi, kiiravine wawaya tupana sinoghosi da Jon na **peroveta** waghata.) ^{u33} Na Iesu siwonabodeni bo, “Tumii gegha kayakovi.” Na iwoned bo, “Wasina gegha anawonemi, da awaki maragasine mmkodi bera abera.”

Kwabu Bagibagi Damdi kadi Miiba

(*Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19*)

12 ¹ Wasina Iesu miibama iwoned bo, “Tomogha tana kwabuve wain iwavi. Igari wiikenavivireni, dogu tana ibani wain kana ruruboto kiiravine, da wiikighukighu kana bare iyoghani. Bi wawaya iyuna da yana kwabuve ivikoyayidi da

^e11:25-26 Wawaya mududi akowa kirakiidi sinoghotu da sisiya mududi na ves 26 kamone da sisiyina mma naboni ‘Bi memeda gegha kunanoghotu tavedina, tamamnaki abame gegha inanoghotu tavemna.’

^s11:17 Aisaiya 56:7 ^t11:17 Jeremaiya 7:11-15 ^u11:32 Luk 20:6

siyigimogimone, bi iwagawaga inagho takubure. ^{fv} ² Raghani kabipura gabudarina ipiikana, kwabu wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora inagho kwabu bagibagi damdi biiyadi, da kana reregha kabipura kamonama iyakabi. ³ Bagibagi damdi, wiitamariyana siburavi, da sigudani, bi ima kawanagha sivipora iveramagha. ⁴ Wasina wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora; bi kwabu bagibagi damdi gayamina siruvi bi siwona wiisinimayamayayi. ⁵ Na yana wiitamariyana tana bada ivipora, na tuna bada sikasunuyi; bi wiitamariyana mududi kedana mayimayiyina sivikayoberowanedi, mududi siruwa bi mududi sivikasunughana.

⁶ Kwabu wiibadana wawaya tanagha imake da iyipora na tomoyina tuna wosina natunuwana. Tughura waghate, na natuna ivipora inagho bagibagi damdi biiyadi bi iwona, ‘Anoghonoghosi da natugu sinakabikarawayeni.’ ^w

⁷ Bi gegha, nokodi bagibagi damdi tudimani sivisisiya vivirana, ‘Mmkona kwabu wiibadana natuna. Kopiika, tanakasunuyi, bi yana kwabu na tanirapene.’

⁸ Na tomoyina natuna siburavi bi sikasunuyi da tubuyina sivitavena kanibuveni kwabu garina kubune.

⁹ “Awaki, bada kwabu wiibadana inabera? Inapiika da bagibagi damdi inikasunughana, bi wudi imadiye yana kwabu inatore. ^{x10} Wiisuwona, God wonana kamone nada kokabiyavidi da iwona,

‘Akima meko abayoghayoghana sivisinighiighiyeni na kata iviakima kiitowana^g; ^h

¹¹ Mmko berana Bada ibera, ayagha matadaye yinuwakayowana.”

¹² Jius babada sibera towoyi da siyaburavi, basuna sakovi da Iesu mmko iyisisiyeni na tuda kadi miiba. Bi gegha, da koroto sinagharedi, na sikitawitaveni da sinagho.

Teks Wiimiisana kana Wiitarakiyana

(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Muriyena Jius babadidi, **Perisis** da Herod turaturana mududi siviporadi sinagho Iesu biidi da wiitarakiyanama siyikayetayina. ¹⁴ Sipiika bi siwona bo, “Abawiiyeveyana, kakovi da wonawaghata kwiisisiyedi, bi wawaya awaki siyanoghonoghotana gekuyinuwapoyedina. Gegha kuyanoghonoghosi da kadi waghawagha ghamadi, bi tam wiisuwone God yana keda kwiiyeveyana wawaya biiyadi. Kuwonemii, wasina da teks tanimiisana Sisaⁱ biidi bo gegha?”

¹⁵ Bi iyakovi da siyaberabera towoyi da siyiyabenii na iwonedii bo, “Awaki kiiravine tagu kwiikayekayegu? Denarius tana kopiikeni anakita.” ¹⁶ Na denarius tana sikabi sivereni, bi ivitarakiyanedi bo, “Mmkona iyabo gubana da kana waghawagha?”

Tudi siwona bo, “Sisa.”

^f12:1 **Wain** kwabuna na tuna tanawa pinimina meme urawa tana sawavi. Mmko uravina uwana, bariyawa gamodima sakwatuvedi ‘grapes’. Wawaya mmkodi ‘grapes’ kayedima situgudaguda da sarubotagedi ruruboto gawarine, bariyawa gamodima sawona ‘wine press’. Bi miina kabikabiwiitaghoma satore rughuveni, bi yiwamiwamira da ninina, kana waghawagha ‘wain’. Jius kiiravidiyena, noko wain na raghani nonowa kana rarima. Israel na God yana wain kwabuna.

^g12:10 Jius raghani tupana akima sabori da gimadi ghamadi bi bare sayoghana da yoghayoghana. Papasusu akimina na gimana kiitowanina nama papasusuve meme papa bata sibanana. Tuna na bare kunukununa bi papa yakabitawana gogona da barena tupana yakakokako. Iesu tuna papasusu akimina God yana bare wuna kiiravine, tuna taparoro. Ephesians 2:19-21 kokita.

^h12:10-11 Mmko sisiyina Psam 118:22-23 kamone takabiyavi.

ⁱ12:14 **Sisa** na tuna Roume damdi yadi kiiwawo.

^j12:15 Wiirubasina mma naboni: memeda Iesu iyawona bo, “Gegha Sisa biidi teks konimiisana,” na Roume babada Jiudiya siyakoyakoyayina na rubana siyapatumi. Bi memeda iyawona bo, “Sisa biidi teks kovimiisana,” na Jius damdi gegha sinakayovenina.

^v12:1 Aisaiya 5:1-2

^w12:6 Mak 1:11

^x12:9 Luk 13:34-35

¹⁷ Na Iesu iwonedo bo, “Wasina awaki Sisa rapene na Sisa kovereni bi awaki God rapene na God kovereni.” Bi yana sisiya sivisokoveni.

Nayi kana Sisiya Geghomiiri Magha Gabudarina Murine

(*Matu 22:23-33; Luk 20:27-40*)

¹⁸ Sadusis^k iyawoghana sawona da wawaya gegha raboboma sinageghomiiri. Na mududi sipiika Iesu biidi bi siwona bo, ¹⁹ “Abawiiyeveyana, Mosis God yana gwara igirumi kiiravimiiye mma naboni: Memeda tomogha inarabobo da wavinena inakuyoveni bi natunatuna gegha, na tomoyina waresina tana kwaburina inarawayi da sinituwa, bi nokodi ededidi na naboni waresina raborabobona natunatuna. ²⁰ Raghani tana tomotomogha rakarakadi yadi 7. Iyarokona wasike irawayi, bi gegha siyituwa bi irabobo. ²¹ Na tiinaru murine kwaburina irawayi, gegha siyituwa bi irabobo. Berana mayimayiyina tomogha kana wiiraroba biidi itubugha inayi bi irabobo. ²² Nokodi rakarakadi yadi 7 wasikena sirawayi, gegha siyituwa bi sirabobo. Tughurina wasikena irabobo. ²³ Kata, raghanina raborabodi tupadi geghomiiri magha gabudarine sinageghomiiri, na tuna iyabo wavinena? Basuna yadi 7 tupadi sirawayi.”

²⁴ Iesu iwonabodedi bo, “Tami yami noghota sisiwana! Yana basuna God wonana bo yana maragata gegha koyakovina. ²⁵ Raghanina wawaya raboboma sinageghomiiri, na tudi naboni aneyaneya abame bi gegha sinanayina. ²⁶ Bi kata, wawaya raboboma sageghomiiri magha kiiravine, na memeda nada kokabiyavi da awaki Mosis yana bukaye igirumina, raghanina God irumaghatara tuna biidi kiikiiruku iyakararakasina kamone. Name God Mosis iwonen, ‘Tagu Abraham yana God bi Aisak yana God bi Jakob yana God.’ ²⁷ Na noko biidi na tanakovi da God na gegha wawaya raborabodi yadi God bi wawaya yawawawiidi yadi God. Na yami noghota tupadi siwasiwaniidi.”

Gwara Ghamanakina

(*Matu 22:34-40; Luk 10:25-28*)

²⁸ God yana gwara kana wiiyeveyana tana ipiika, bi Iesu da Sadusis naboni siyikawakereyana na iwaiyanedi. Iwaiyana da Iesu iwonabodena wiimasiyedi, na ivitarakiyaneni, “God yana gwara meko iragata kirakii?”

²⁹ Iesu iwona bo, “Gwara meko igekirakii na mmko: ‘Israel dammi, kowaiyana! Bada yada God, tuna kawagha Bada. ³⁰ Bi God nuwanuwam tupana, kanumim tupana, yam noghota bi yam maragata tupadama kinuwayuyuneni.’ ³¹ Gwara kana wiibata ghamanakina mma naboni: ‘Turaturam kuvinuwayuyunedi mayimayiyina tam mani kwiinuwayuyunemna.’ Mmkodi gwaradi bata na siragata kirakii, genaboni mududi.” ^b

³² Gwara kana wiiyeveyana tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveyana, kuvisisiya wiimasi, wiisuwona da God tanagha, bi gegha god tana nama ririnena. ³³ God nuwanuwada tupanama, yada noghota tupanama bi yada maragata tupanama taninuwayuyuneni. Bi turaturada taninuwayuyunedi mayimayiyina naboni tudamani tinuwayuyunedana. Mmkodi gwara yadi bata kabisisiredi na sigekirakii gegha naboni ribiribi tagibudi da God biidi tasuwarana bi kate suwara mududi.”

^k12:18 *Sadusis* tudi dam tana, mumuridi da babada ghamaghamadi Jius kamodiye. Tudi yadi wiigeruwana ivibogae gegha *Perisis* naboni na raghani tupadi na sikawakereyana. *Sadusis* gegha siyigeruwana da wawaya raborabodi muriye raboboma sinageghomiiri. Tudi gegha siyigeruwana da nama aneyaneya bo kanukanuma mududi. Tudi yadi wiigeruwana na Mosis yana buka yadi imiikovi (5) igirumana (Gen, Ex, Lev, Num, Deut) bi gegha giruma kabikabikuwayenidi mududina.

^l12:25 Aneyaneya tudi gegha siyaraborabobona, bi gegha siyanayinayina bo siyituwana.

^y12:19 Deuteronomy 25:5-6

^z12:26 Exodus 3:6

^a12:30 Deuteronomy 6:4-5

^b12:31 Leviticus 19:18

^c12:32 Deuteronomy 4:35

³⁴ Iesu iyakovi da tomogha noghota miisenama iwonabodeyana, na iwoneni bo, “Tam gegha iyarabaraba da God yana wiibadane kunarughu.” Na wawaya sinaghara da getana iyabo wiitarakiiyana mududi iyawonenina.

Waghawagha Keriso Wiitarakiiyanina

(*Matiu 22:41–23:36; Luk 20:41-47*)

³⁵ Raghanina Iesu God yana bare garina kamone iyieveyeyana, na iwona bo, “Awaki kiiravine gwara kana wiiyeveyeyana damdi sawona da Keriso na David tubuna? ³⁶ Kanuma kabikabikuwayina David ivinuwasisiri na iwona bo, ‘Bada God yagu Bada iwoneni, ‘Mabo katiiyaguve kumakekira bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatorede.’”^m ³⁷ David tuna mani Keriso ikwatuveni da yana Bada. Na metagha konoghonoghosi, Keriso na tuna David tubuna bo?” Koroto ghamana Iesu yana sisiya nuwamiiseye siyawaiwaiyaneni.

Iesu, God yana gwara kana wiiyeveyeyana damdi irugiuvedi

³⁸ Iesu iyieveyedina, iwona bo, “Kokita yapori da gwara kana wiiyeveyeyana damdi gegha siniyabemina. Tarasowo rukarukaruwanidi siniyagha bi sinapewa, bi yadi wiina wawaya kabikarawaye sinikiikiivedi wiigimona gawaridiye. ³⁹ Bi yadi wiina makamake gawaridi miisedi **kabepepa bare** kamodiye bi kate babada ghamaghamadi yadi gaware sinamake poragha raghanidiye. ⁴⁰ Bi sarupari wiiguriguri na wawaya sanaghosi da tudi kabikabikuwayidi, bi kwabukwabura yadi bare sakita kirorovedi na siyabedi da baredi sirapenyana. Mmkodi wawayidi, na God aro ghamanagina inaveredi.”

Kwabura yana Vereyana

(*Luk 21:1-4*)

⁴¹ Iesu suwara kabomidi gawarina riridiye imakekira God yana bare kamone, bi wawaya metagha mane siyatutura na iyaruru wiitetedi. Wawaya mumuridi korotodi mane peyaridi siyatutura. ⁴² Wasina bi kwabura moyamoyakina ipiika da kopar mane busobusodi bata, itura rughuwana suwara kabomina kamone. Bi mmkodi manedi yadi maragata damina igisikirakii. ⁴³ Na Iesu kana kivikivina ikwatuvedi sipiika bi iwonedo bo, “Wiisuwona awonewonemi mmko kwaburina moyamoyakina puyo ghamanagina itore gegha naboni wawaya mududi. ⁴⁴ Yana basuna, mmkodi wawaya mumuridi tupadi yadi mura ghamadi bi pinimidigha sivereyana, bi noko kwaburina bagune moyamoyakina, bi awaki kana makekawakawa na tupana itore.”

Iesu Iwona da God yana Bare Muriye Jius kadi Aviya Sinibero

(*Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6*)

13 ¹ Wasina raghanine Iesu Bare Kabikabikuwayina garina iyakuyokuyoveni na, kana kivikivina tana iwona bo, “Abawiiyeveyeyana, kukita mmkodi bare warawaratetedi, da mmkodi akima ghamanakidi.”

² Iesu iwona bo, “Nokodi bare ghamanakidi kukita! Raghani murine Jius kadi aviya tupana siniberodi. Gegha akima tana kwiinana debane inamakena.”

Wawaya sinakabikwarakwara, bi Iesu kana kivikivina tunaye sinamiirikikita.

(*Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19*)

³ Wasina God yana bare bi nawane Oliv koyana debane Iesu iyamakamake na, Pita, Jemes, Jon da Anduru wiikowoye sivitarakiiyaneni, ⁴ “Kuwonemii, meyani mmkodi

^m12:36 Wiisuwona, Keriso na Kiiwawo David kayekikina, bi gegha, da Keriso na igee da igee kirakii, bi kate tuna na bada David yana Bada.

beradi sinatubugha. Awaki matakirina iniyeveveyana da mmkodi bera pinimina bi sinatubugha?”

⁵ Na iwonedni bo, “Kokita wiimasi da gegha iyabo iniyabemina. ⁶ Wawaya korotodi waghawaghaghuve sinapiika sinawona bo, ‘Tagu na Keriso!’ na wawaya korotodi siniyabedi. ⁷ Bi raghanina wiuruwa kwarituna bo aviya waradi rabarabaye konawaiyana na gegha konanagharana. Mmkodi beradi sinatubugha naghove, bi noko gegha raghani damona. ⁸ Dam sinageghomiiri da siniaviya vivirana bi kiiwawo sinageghomiiri da siniruwa vivirana. Nukenuke kubura bogaebogae sinatubugha da kate gomara. Mmkona dagudaguna kawagha, ware wasike roperopeyina wiituwa sinivisina dagudaguna yakabikabina.”

⁹ “Tami wosina kokoyagha yaporimi. Sinakabimi bi sinitupawamiwamiremi da bada **kabepepa barediye** sinavidividimi. Bi tami kagu kivikivina kiiravine na sinakabimi da sinatupemi bi kiikiwawo naghodiye konamiiri da wara miisena konawonedni.

¹⁰ Bi dagudagune na wara miisena God yana wiibadana kiiravine tami da iyawogha sigerueguna konadimeni damve damve biidi, muriye da damona inapiika.

¹¹ Bi raghanina kami aviya sinakabimi da sinitupawamiwamiremi, na gekoninuwapoya yaininagha da metagha konisisiya. Gegha tami yami noghotama konisisiyana bi Kanuma Kabikabikuwayina tamiye inisisiya na awaki inaveremina kovisisiya.

¹² Tomotomogha sinageghomiiri da warewaresidi sinavereyana bi kadi aviya sinikasunughana, bi tamadam mayimayiyina natunatudi biidi sinabera. Ededa taghunudinaki siniaviyedi bi sinavereyana da kadi aviya sinikasunughana. ¹³ Tami kagu kivikivina kiiravine na wawaya tupana sinasinighiyemi. Bi iyabo inamiiri kikita da damone na God iniyawiini.”

Kabikwarakwara Ghamana Gabudarina

(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Bi raghanina konakita da awaki peroveta Daniel ivisisiyenina meko bera tupana yiberodina gawara kabikabikuwayenine inamiiri, meme gegha wasina da iyamiirina. (Kabiyawa wawayim: Kunuwagiureni mmko awaki basuna.) Wasina nokodi Jiudiyi kubura kamone samakamakena sinavera taveyana koyaye. ¹⁵ Wawaya bare kubunena gegha inayowogha inarughu bare kamone yana sawara inayunana, ¹⁶ bi bada, iyabo yana kwabuve yabagibagi, na gegha inaveramagha bareye da kana tarasowo inakabi. ¹⁷ Bi noko raghanine na kabikwarakwara ghamanagina wasiwasike biiyadi iyawogha siropeya da pepeya sisusuna. ¹⁸ God biidi korupari da mmkodi beradi gegha boduve sinatubughana! ¹⁹ Yana basuna noko raghanine na kabikwarakwara ghamanagina nama. Bi raghanine God kubura iberana na kabikwarakwara ghamadi roro nokodi naboni gesiyatubugha, patana da kata bi raghani muriye kate gegha naboni sinatubugha maghana. ²⁰ Na Bada, nokodi gabudaridi iruwitupo. Bi memeda gegha iyayaraghana, wawaya kate gesiyayawana. Bi iyawogha ivineyidi na noghosidiye, tuna mmkodi gabudaridi iyaragha.

²¹ Noko raghanine, memeda wawaya tana inawonemi bo, ‘Keriso mmakatanina kokita!’ bo, ‘Vinikatanina!’ gekonigeruvenina. ²² Yana basuna Keriso wiiwiiyaba da **peroveta** wiiwiiyaba sinarumaghatara bi **bera kayowiiwiiyaka** da matakira sinabera, bi sinabera towoyi da God yana wiivenevinegha wawayidi siniyabedi, da sinigeruvedi. ²³ Na kokabunagha, bi kokoyagha mayemi! Bera tupadi kadi sisiya awonena katamanemi, muriye da raghanina inapiika.”

^d13:14 Daniel 9:27

God yana Wiisuwona Tomoyina yana Piika Magha Gabudarina

(Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ “Bi kabikwarakwara ghamanakidi gabudaridi sinakovi, muriye na gabudara raragha inakabitore bi matu bada gegha inikonakona. ^e

²⁵ Kewokewo abame sinaririgha, bi abama kana sawara mududi maragasidi sininukenuke. ^f

²⁶ Bi noko raghanine wawaya sinakita God yana **Wiisuwona Tomoyina** inarumaghatara, uwa debadigha inapiipiika, maragata ghamana teya da ere-kinivina. ^g²⁷ Wasina bi aneyaneya iniporadi kubura tupane da God yana wiivinevinegga wawayidi sinituwiitaghoma kubura damone da inanagho abama damone.”

Kogheya Kiina Miibina

(Matiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ Wasina Iesu iwona bo, “Konoghosi awaki itubugha kogheya kiina biidi da akowa nokove konakabi. Raghanina ragharaghana sameyu da samatagha bi numonumo sarumaghatara, na kwakovi noko gogo raghanina yapiipiika. ²⁹ Mayimayiyina, raghanina konakita da mmkodi beradi sinatubutubughana, konakovi da God yana **Wiisuwona Tomoyina** yana piikina inoratu, bi ikabunagha da inidagu. ³⁰ Isuwonemi, mmko inasina wawayimi tupana gegha konarabobo patana da mmkodi beradi sinatubugha naghove. ³¹ Abama da kubura sinamomogha, bi wonagu kate gegha inamomoghana.”

Tanakabunagha Iesu yana Piika Magha kiiravine

(Matiu 24:36-44)

³² “Getana iyabo iyakovi, da meyani noko gabudarina bo raghanina inapiika, - gegha aneyaneya abame, bo Natu iyakovina; Tamada God kawagha iyakovi.

³³ Kokabunagha da kokoyagha mayemi, gegha koyakovi da meyani noko raghanina inapiika! ³⁴ Ware tomogha tana yana bare yakuyoveni yawagawaga yanagho takubure. Na wiitamariyana imadiye yana sawara yatura bi tatadigegha yadi bagibagi yaveredi. Bi iyabo matamketa yakoyakoyayina yawoneni da inikighukighu. ³⁵ Wasina bi tami bada kokabunagha, basuna gekoyakovi meyani bare badana inaveramagha. Memeda ravidie bo kenakenaruwamire, bo kokorereko sinaduduna bo didibare. ³⁶ Bi raghanine inapiika na gegha yana wiina da inabananimi konakenakenana. ³⁷ Awaki awonewonemina, bada, wawayi tupadi anawonedi: Kokabunagha!”

Wiikowoye Jius Siyisisiya da Iesu Siyirabobo

(Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

14 ¹ Kata na gabudara bata kawagha siyamakamake da **Kughanu** bi **Parawa Gegha Yist Teya** porayidi. Na **prist** babadidi da gwara kana wiiveveveyana damdi wiikowoye keda siyininogha da Iesu siyiyabeni bi siyakabitawani da siyakasunuyi. ² Na siwona bo, “Gegha poragha raghanine tanaberana, kate bi wawayi wiiruwa sinidaguvani.”

^e13:24 Aisaiya 13:10 ^f13:25 Aisaiya 34:4 ^g13:26 Daniel 7:13

Isu Gayamine Wasike Mayawaga Iwayi

(Matiu 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Bi raghanina Iesu Betenine na Saimon, tomogha iyabo naghove korekore ikabina yana bareye. Bi siyakamkam, na wasike tana verikoko alabastama ^asibera bi mayawaga kamone ikawari irughu. Da verikokona kanighona ikiyagiini bi Iesu gayamine mayawagina iwayi. Bi mayawagina miisanina ghamana bi nadima ^osibera. ⁴ Wawaya mududi nama nuwanuwadi sipughu na sivisisiya kabivivirana bo, “Awaki kiiravine mmko mayawagina ivikawawaneni?” ⁵ Siyigimogimoneni da mane ghamana siyakabi bi manena moyaka siyaveredi,” na sikikirakiyeni.

⁶ Bi Iesu iwonedni bo, “Kokuyoveni, awaki kiiravine kwiisinimayamayayi? Tuna bera waratetena ibera tagu biidi. ⁷ Tami nonowa moyaka teya konamakamake, bi yami kayowane koniwiitedi bi tagu gegha nonowa yawata tanamakena. ⁸ Bi awaki rubana da iyabera na ibera; da mayawaga tubuyiguve iwayi da raghani katamane ikabununagha kagu dogudogu kiiravine. ⁹ Isuwonemi, meghamegha mmko kuburine, meme wawaya waragu miisena sinadimedimenina, awaki mmko wasikena tagu biidi ibera na kate sinisisiyeni da raghani nonowa sinanoghonoghosi.”

Jiudas Iviwaghasina da Iesu, Prist Babadidi Imadiye Iyatoreni

(Matiu 26:14; Luk 22:3-6)

¹⁰ Noko murine Jiudas Iskariot, kivikivina 12 kamodiye bi tana, inagho **Prist** babadidi biiyadi da Iesu kiiravine iyapuke. ¹¹ Damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na svinuwamiise bi svisuwoneni da mane siyavereni. Wasina bi Jiudas keda wiinogha idagu da metagha Iesu, imadiye iyatore.

Isu da Kivikivina, Kughanu Kamkena Sikam

(Matiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

¹² **Parawa Gegha Yist Teya** poraghina gabudarina dagudagune, bi gabudarinenina nigenige sikasunughana da **Kughanu** kiiravine, na kivikivina Iesu sivitarkiiyaneni bo, “Mebo yam wiina kananagho da **Kughanu** kamkenana kiiravimve kanakabununayi?”

¹³ Wasina bi kana kivikivina bata iviporadi, iwonedni bo, “Konagho konarughu kwanatue, bi tomogha rarima kibubuna yakawakawarina konakita. Na kokivini, ¹⁴ da meme inarughu, na barena wiibadana kowoneni: ‘Abawiiyeveveyana iwona da, “Tupayarayina meme, tagu da kagu kivikivina kiiravimiiye meme **Kughanu** kamkenana kanakam?”’ ¹⁵ Wasina bi tupayaragha ghamana kiidamove iniyevememi, turawiikayowanina da kabukabununayina, na name bera tupana kokabikuya kiiravidaye.”

¹⁶ Kivikivina sinagho sirughu kwanatue, bi bera tupana metagha Iesu iwonedina sibanani, da **Kughanu** kamkenana sikabikuyi.

¹⁷ Bi ravidiyena Iesu, kivikivina yadi 12 yawata siverakanibu. ¹⁸ Bi siyakamkam raghanine, iwonedni bo, “Isuwonemi, da kamomima tana kagu puka inakabi iyabo yawata kakamkamna.” ^h

¹⁹ Kivikivina noko sisiyina siwaiyana na svinuwapoya bi sidagu tatadigegha sinitarkiiyaneni, “Wiisuwona tagu bo gegha?”

^a14:3 *Alabasta* tuna akima waratete kirakiina bi pikapikana. Bi wawaya sakabi bi ipagama kiyabu da tarabiibiisaka tunama satarakepokepo.

^o14:3 *Nadi* tuna kii tana kana waghawagha, bi noko kiina ramramnama mayawaga sabera. Bi kiina tuna India yadi kubure yagogogo.

^h14:18 Psam 41:9

²⁰ Iesu iwonabodedi bo, “Tami 12 kamomiye tana, iyabo kana parawa dabira kamone tagu teya kakutuwana. ²¹ **Peroveta** metagha sigirumana naboni da **Wiisuwona Tomoyina** inarabobo. Bi God noko tomoyina iyabo Yana **Wiisuwona Tomoyina** kana puke inakabina kate aro ghamanakina inavereni! Na iyamiise kirakii da noko tomoyina gegha iyatubughana.”

Iesu kana Kivikivina teya Raghani Tughurina Sikampatapata (The Lord's Supper)

(*Matiu 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Corinthians 11:23-25*)

²² Bi siyakamkam raghanine, Iesu parawa tana ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi ikiyagima da kana kivikivina iveredi, iwona bo, “Kokabi; mmko na tubuyigu.”

²³ Bi wain reduna ikabi, God biidi ivikiikiwa, bi iveredi da tupadi tunama siniuna.

²⁴ Bi iwona bo, “Mmko tagu ganiganigu, meko inororo taveyana wawaya korotodi kiiravidiye. Ganiganigu tuna inabera da God yana wiwaghasina wuna inatarakirami yana wawaya biidi. ²⁵ Isuwonemi, gegha meyani mmko wainna ananiuna mayeni patana da God wawaya keda wune inibadedina gabudarine wain wuna ananiuni.”

²⁶ Wasina bi ayii tana sitawori bi Jerusalem sikanibu taveni sinagho Oliv koyane.

Iesu Iwona da Kate Pita Inawona Wiinagonagoveni

(*Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38*)

²⁷ Iesu iwonededi bo,

“Tupami konavera da konakuyovegu, basuna God wonana buka kamone iwona da:

‘God sip kadi bodaboda inakasunuyi, na sip tupadi sinimosaredi,’¹

²⁸ bi muriye raboboma anageghomiiri magha, na Galilima aninagho ananagho, bi tami murigha.”

²⁹ Pita iwona bo, “Memeda turagu sinavera da sinakuyovem, bi tagu geanakuyovemna!”

³⁰ Iesu, Pita iwoneni bo, “Isuwonem, kata nubabasuve muriye da kokorereko inadou da bata, naghove kunawona raghani aroba da tagu gegha kuyakoviguna.”

³¹ Pita iwonabodeyana wiimaragata bo, “Tagu kate genaboni anisisiyana, bagune tam da tagu sinikasunughaneda, kate gemeyani anawona wiinagonagovemna.” Bi kivikivina mududi bada sisiyina mayimayiyina sivisisiyeni.

Getsemenine Iesu Iyarurupari

(*Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46*)

³² Wasina sipiika gawara kana waghawagha Getsemenima, na kana kivikivina iwonededi bo, “Mma komakae bi anarupari.” ³³ Na Pita, Jemes da Jon irutayinidi yawata sinagho. Bi nuwavisi da nuwapoya ikabikirakiiyeni, ³⁴ na iwonededi bo, “Nuwapoya nuwanuwaguve iragata kirakii da damina ware pinimina bi inirabobogu. Mma komakae bi kovikighukighu.”

³⁵ Inagho gisina bi ere-nuwavisisina ivitavena yowoyena mayeni tanave, bi irupari da nuwavisi da sinivisi naghone sapiipiikana memeda rubana bo gegha da siyanaghotaveyana. ³⁶ Na ruparima iwona bo, “AbbaP, Tamagunaki! Tam bera tupadi rubana kunabera, na mmko kabikwarakwara reduna gwabiguve kabitaveni. Bi geawaki ayakayovenina, bi tam awaki kukayovenina.”

³⁷ Wasina bi Iesu iveramagha da kivikivina aroba ibananidi siyakenakena. Na Pita iwoneni, “Saimon, kwakenakena bo? Raghani gisinagha kunabanenega bo gegha?” ³⁸ Na

^{P14:36} **Abba**, noko Aramik yadi gamo, meko Iesu iyisisiyana. Bi ‘Abba’ yana basuna ‘tamada’.

^{i14:27}: Zechariah 13:7

iwonedni bo, “Kovikighukighu, bi korupari da gegha ruyagha kamone konabekuna. Kanuma yakayokayoveni da bera miisena bi tubugha inoganoga.”

³⁹ Inagho magha bi irupari, sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya. ⁴⁰ Bi iveramagha na ibananidi siyakenakena, kiiravine gerubana matadi siyakitatora. Na gegha siyakovi da awaki tuna siyawoneni. ⁴¹ Bi raghani wiarobina iveramaghana, iwonedni bo, “Tami patana kokenakena da kwiiyawitaveyana? Wasina rubana! Gabudarina ipiika! Kokita, puke wawayina **Wiisuwona Tomoyina** yitowawoneni tamumu damdi biidi. ⁴² Kogeghomiiri, tananagho, kokita tomoyina mmakatanina iyabo kagu puke ikabina.”

Iesu Sipatumi

(*Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12*)

⁴³ Iesu patana iyisisiya bi Judas, kivikivina 12 kamodiye bi tana, iverakanibu. Bi murinagha na koroto ghamana seri da kepata sivimakabikabiyeni. Bi mmkodi wawayana na **prist** babadidi, gwara wiiveveveyana damdi, da kwanatu kana dogara siviporadi. ⁴⁴ Bi Judas nada ivikatayidi matakira kiiravine: iwona bo, “Tomogha anamaghanina, qwasina tuna. Koburavi, kokabitawani bi korutayini konanagho.”

⁴⁵ Raghanina Judas iverakanibu, na yaininagha inagho Iesu biidi bi iwona bo, “Abawiiyeveveyana!” bi nawanawana imaghani. ⁴⁶ Na sipatumi da sikabi kikisi.

⁴⁷ Bi wawayana tana nama iyamiimiiri na yana seri itaiyina kanibuveni bi **prist** kiikiiwawona yana wiibagubagurana tainana ikasiyaragha taveni. ⁴⁸ Bi Iesu iwonedni, “Tagu ware kasukasunugha, bo? Na seri da kepatama kopiika da konapatumigu.

⁴⁹ Raghani nonowana tagu tami yawata, God yana bareye ayiyeveveyana, bi gegha koyapatumiguna. Bi gegha, da buka **peroveta** sigirumina inatubugha.”^j

⁵⁰ Wasina bi kivikivina tupadi sikuyoveni bi siverawiitaveni. ⁵¹ Bi tomogha yaragina, gara yabuyabunama ivitarasowowota, da Iesu iyakivikivini, na sibera towoyi da siyaburavi, ⁵² bi kana gara imadebadiye ikuyoveni bi ighaninagha iverataveyana.

Wiigiugerogerora Damdi Iesu Sivikeekeni

(*Matiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24*)

⁵³ Wasina Iesu sikabi sinagho **prist** kiikiiwawona yana bareye, meme **prist** babadidi tupadi, kwanatu kana dogara da gwara wiiveveveyana damdi sivitaghomidina. ⁵⁴ Bi Pita kanataraboga murigha ikivinidi da irughu **prist** kiikiiwawona yana bare garina kamone. Da name keyama ririne imakeyowogha iyiraragha koyakoyagha damdi yawata. ⁵⁵ Bi **Prist** babadidi da **Wiigiugerogerora damdi** ^ttupana sibera towoyi da Iesu yana berona siyabanani bi siyaviyeni da rabove siyatore, bi gegha tana siyabananina. ⁵⁶ Wawayana korotodi sipiika da sisiya wiyaba sivisisiya da Iesu siyaviyeni, bi yadi waragututu gegha mayimayiyidina.

⁵⁷ Tomotomogha mududi sigeghomiiri da mmko wiyabinama Iesu siviaviyeni: ⁵⁸ “Kawaiyaneni iwona da, “Tagu, mmko God yana bare, meko wawayana imadima siyoghana anatainarika, bi gabudara aroba murine na tana anayoghana mayeni gegha naboni wawayana imadima siyaberana.”^{k59} Bi gegha, yadi waragututuna tupadi na sivibogae.

^q14:44 Jius yadi kikiyena wiituranana miisedina, tudi maghanama sikiikiwa kabivivirana nawanawadiye.

^r14:55 Sanhedrin tuna Jius babada damna meko igekiraki, Iesu yana raghaniye na Roume tamudu, tudi siyiwaghasinedi da taparoro beradi sanuwagiureyana da yapiyapi situpawamiwamiredi, bi gegha siniporadi rabove. **Prist** Kiikiiwawona tuna **Wiigiugerogerora damdi** gayamina bo wiibadana, bi tomotomogha yadi 71 mmko damna kamone: **Prist** babadidi, kwanatu babadidi, gwara wiiveveveyana damdi.

^j14:49 Luk 19:47; 21:37 ^k14:58 Jon 2:19

⁶⁰ Na **Prist** kiikiwawona, **Wiigiugerogerora** naghodiye igeghomiiri da Iesu ivitarakiiyaneni bo, “Mmkodi sisiyama siaviyemna, awaki biidi gekuyawonawona bodeyana?”

⁶¹ Bi Iesu ivikawapotapota da gegha awaki tana iyawoneni. Na **Prist** kiikiwawona ivitarakiiyanena mayeni bo, “Tamna God yana wiivinevinegha kiiwawona, iyabo kakabekabepepina Natuna?”

⁶² Na Iesu iwona bo, “Wasina Tagu, bi tupami konakita da **Wiisuwona Tomoyina**, Maragata Kirakiina katiiyane inamakamake bi abama uwadigha inapiipiika!”¹

⁶³ Na **Prist** kiikiwawona kana kwama itainagosiri ⁶⁴bi iwona bo, “Gegha bada sisiya mududi tayakayokayowana maghana! ⁶⁴Tami tupami, yana sisiya kowaiyaneni, tuna God ivigiboyi. Awaki konoghonoghosi?”^m

Bi noko korotona siwona bo, “Tuna iberabero na inarabobo.”

⁶⁵ Bi mududi sidagu Iesu siyakanukanu, matana sigere bi siruvi. Da siwoneni bo, “Memeda tam **peroveta**, na kuwonemii iyabo iruvim!” Wasina bi koyakoyagha damdi sikabi da sitapitapi.

Pita Iesu Iwona Wiinagonagoveni

(Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18)

⁶⁶ Wasina bi Pita patana petakone gari kamone, bi **Prist** kiikiwawona tana yana wiitamariyana wasikena imiiririya. ⁶⁷Na raghanina ikita da Pita keyame iyiraragha, na rotomanina ikitarorona bi iwoneneni bo, “Tam teya, na Iesu Nazaret tomoyina yawata.”

⁶⁸ Bi Pita iwona wiinagonagoveni bo, “Geayakovi bi geyagu akowa da awaki kwiisisiyeni,” bi ikanibu taveyana gari matamketane bi kate noko raghanine kokorereko idou.^t

⁶⁹ Bi wiitamariyana wasikena, raghanina Pita nama ikita na idagu wawaya nama ririne siyamimiirina iwonenena mayedi bo, “Mmko tomoyina, na Iesu kwiinana tana!”

⁷⁰ Bi Pita iwona wiinagonagoveni.

Raghani gisina bi murine na nama iyawogha miimiiridi bada siwoneni bo, “Gekunakeena, wiisuwona tam Iesu yana wawaya tana, bi tamna Galili tomogha.”⁷¹ Na Pita iwona bo, “Isuwona, gegha ayiyabana, bi meboda aniyabana God aro inaveregu! Tagu noko tomoyina kwiisisiyenina gegha ayakovina.”

⁷² Wasina bi kokorereko idou iyibata, na Pita inoghosi da metagha Iesu iwonenina, “Muriye da kokorereko inadou inibatana, naghove raghani aroba kunawona da tagu gekuyakoviguna.” Na nuwanuwana idugari da iwasigorita idou.

Iesu Sipiikeni Pailat biidi

(Matiu 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

15¹ Raghani sowasowaye **Prist** babadidi, kwanatu kana dogara, gwara kana wiiyeveveyana damdi na tupadi **Wiigiugerogerora damna** nada sivitaghomidi bi siwona ruyarayaragha ikovi na, Iesu imana sikutawatawana, bi sivinaghoveni sinaveni, da Pailat sivrurveni. ²Pailat, Iesu ivitarakiiyaneni, “Tamna Jius yadi kiiwawo bo?” Na Iesu iwona bo, “Wasina kwiisisiya namakatanina.”³ **Prist** babadidi Iesu wiiwawu sisiyidima siyikeekeeni. ⁴Na Pailat ivitarakiiyanena mayeni, “Kunawonabodeyana bo gegha? Yadi wiiwawu tupana da kuwaiyana!”⁵ Bi Iesu geiyawonabodeyana magha, na Pailat ivisokoveni.

^s14:63 Jius yadi kiki kamonena wawaya kana gara inatainagosiri na tuna nuwanuwana yapughu kirakii bo nuwanuwana yasibakuku na mmko berana yabera.

^t14:68 Buka katamanidi mududi mmko sisiyina gegha siyagirumina bi noko raghanine kokorereko idou.

¹14:62: Daniel 7:13 ^m14:64 Leviticus 24:16

Jius Damdi yadi Wiina Iesu Inarabobo

(Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39–19:16)

⁶ Raghanina Koghanu porayidi nunudigha na Pailat ibera nuwaneni da biwa gawarina kamonama wawaya tana yikanibuveni, iyabo, dam Jius sakayovenina kiiravine sibabana. ⁷ Bi noko raghanine tomogha kana waghawagha Barabas na biwa gawarina kamone, da wawaya iyawogha wiiruwa kamone kasunugha siberana yawata. ⁸ Raghanina koroto sivitaghomidi na sidagu Pailat siyibabiini da nonowa iyaberaberana naboni da yadi kaywana iyabera, ^{9–10} Bi Pailat iyakowa katamaneni da **Prist** babadidi, na Iesu sivitowawoneni tuna biidi basuna sinuwapughuveni. Na koroto ivitarakiyanedi, “Yami kaywana da Jius yadi kiiwawo anikanibuveni kiiravimiye bo?” ¹¹ Na **Prist** babadidi koroto nuwanuwadi sipiro siwonedu da Pailat siyibabiini bi Barabas iyikanibuveni kiiravidiye Iesu wasana, na koroto berana sibera.

¹² Wasina bi Pailat koroto iwonena mayedi bo, “Bi awaki, anabera mmko tomoyina biidi, kokwatuvuni da Jius yadi kiiwawo?” ¹³ Bi sirabodeyana bo, “Kotuparatuni!” ¹⁴ Na ivitarakiyanedi, “Awaki kiiravine? Bi awaki berana berona ibera?” Bi koroto sirukwatu kamokamogha, “Kotuparatuni!” ¹⁵ Na Pailat yana kaywana da koroto iyunuwapikadi, na Barabas kiiravidiye biwa gawarinama ivikanibuveni. Bi kawanena Iesu sikwapu kirakiyiye bi iwonataveni da siyatuparatu.

Iyo Wawayidi Iesu Sivinamayeni

(Matiu 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Wasina iyo wawayidi Iesu sikabi sinagho Pailat yana bare garina kamone bi iyo wawaya turaturadi tupadi sikwatu riyariyadi sipiika. ¹⁷ Bi kwama ididurina Iesu sivikoteni da kapi iyiyona sibera bi gayamine siviyaagha. ¹⁸ Da ere-wiiwiinamayidi siyikayekayeni siyawonawona bo, “Kiiwa, kiiwa Jius yadi kiiwawo!” ¹⁹ Bi dighonama gayamina siyaruruvi da siyakanukanu, bi siyituwaporeoghogheyana da ere-wiiwiinamayidi siyapepeteni. ²⁰ Raghanina sivinamayeni ikovi na, kwama ididurina sikabitaveni bi kana kwama waghata sivikotena mayeni. Bi sirutayini sikanibu da siyatuparatuni.

Iesu Situparatuni

(Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Jerusalem sikanibu taveni bi kedaye na tomogha kana waghawagha Saimon sibanani, wawa kuburinama ipiika iyarughurughu kwanatuve, na iyo wawayidi siruwiiyaiyaini da Iesu kana korosi iyakawari. (Saimon na Sairin tomogha bi Aleksanda da Rufas tamadinaki.) ²² Wasina iyo damdi Iesu sirutayini sinagho gawara kana waghawagha Golgota, (yana basuna ‘deudeu gawarina’.) ²³ Name sibera towoyi ware wain da kii otona kana waghawagha Myrrh yawata siwamirina siyavereni, bi Iesu gegha iyaniunina.^u ²⁴ Wasina situparatu, bi kana kwama sikabireregha tudimani kamodiye, bi wiirekwa tana sibera da yadi kayowane meko kwamadi siyayuna.

²⁵ Didibare, gabudara iyarurumuyamuya (9:00 a.m.) bi situparatu. ²⁶ Bi wiiwawu sisiyina siyiaviyenina kiisepiye sigirumi da gayamina wowone situturatu naboni iwona, “Jius yadi kiiwawo.” ^{27–28} Bi yapiyapi damdi bata situparatudi, Iesu yawata, tana katiyane bi tana dugene.^v

^u15:23 wain, myrrh yawata na sinivisi kana muramura.

^v15:27-28 Giruma mududi katamanidiye na mmko sisiyina siviikiytayineni: bi awaki siberana **peroveta** yana sisiya itarawikiim iwona da, “Sikita da naboni ware bera bero wawayina.” (Isa 53:12 kokita)

²⁹ Wawaya ririnagha siyanaghonagho piika na gayamidi siwiineyana bi Iesu siwona wiigiboyi: “Eka damina kabi! Tam kuwona da God yana bare kuyatainarika bi gabudara aroba kamone kuyayoghana mayeni! ³⁰ Na kata korosima kuyowogha da kuniyawii mayem!”

³¹ Bi berana mayimayiina **Prist** babadidi da gwara kana wiiveveveyana damdi Iesu sivinamayeni, siyawonawona bo, “Wawaya mududi iviyawiidi bi kate gerubana tunamani iniyawii mayenina! ³² Mede tanakita, iwona da tuna God yana wiivinevinegha tomoyina, Israel kana kiiwawo kata korosima inayowogha, na tanigeruveni.” Bi nokodi bata, Iesu yawata situparatudi na bada siwona wiiberoveni.

Iesu Irabobo

(Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Gabudara yubasune na wiididibara kubura tupana isowomumu, patana da ravidid gabudare. ³⁴ Bi ravidid gabudare (3.00 pm) na Iesu irukwatu da ghamana, “Eloi, Eloi, lama sabatani?” Yana basuna, “Yagu God, Yagu God, awaki biidi kukuyovegu?” ⁿ

³⁵ Wawaya mududi nama siyamiimiiri bi siwaiyaneni na siwona bo, “Kowaiyana, tuna Elaija yakwatukwatuvuni.” ³⁶ Wasina bi tomogha tana ivera inagho gumba ikabi da wain tomatomane isirakutuvi, bi kii damone ivikavini. Bi ikoghasi igae Iesu biidi da iyaniuna bi iwona bo, “Kokoyai! Tanakita memeda Elaija yapiipiika korosima inatore yowoyeni!”
w

³⁷ Bi Iesu irakapara da yawiina itavena tughureni. ³⁸ Wasina bi God yana bareye bebera meko tupayaragha kabikabikuwayina itoreboda iyarororoga na itamogosira da bata, wowone da iyowogha kabine.

³⁹ Iyo damdi kadi bada nama korosi naghone iyamiimiirina ikita da metagha Iesu irabobo, na iwona bo, “Wiisuwona mmko tomoyina na God natuna!”

⁴⁰ Wasiwasike mududi nama, kadi taraboga siyaruruwitete. Bi kamodiye na Meri Magdalin, bi Meri tana, Jemes murimurina da Joses sinadinaki da Sayome. ^{x41} Raghanina tuna Galiline, na mmkodi wasiwasikedi siyakivikivini da yana kayowana siyaberabera. Bi wasiwasike mududi iyawogha Iesu teya sipiika Jerusalem na bada yawata nama.

Jousep Iesu Tubuyina Idogu

(Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Ravidid pikaye, Jousep Arimatiya tomogha, bi bada ghamana **Wiigiugerogerora damna** kamone, bi tuna wosina bada God keda wune wawaya wiibadedi kiiravine iyakoyakoyayi na ivera kanibu. Bi kabununagha gabudarine (noko na **wiiyawiiitaveyana gabudarina** naghone ravididye), na Jousep idebawowora inagho Pailat biidi da Iesu tubuyina kiiravine ivibaba. ^{yz} ⁴⁴ Bi Pailat geiyigeruwana da Iesu nada irabobo, na iyo badana ikwatuveni ipiika bi ivitarakiyaneni da memeda nada waghata irabobo bo gegha! ⁴⁵ Bi iyo badana yana sisiya iwaiyana ikovi na Jousep iviwaghasinini da Iesu tubuyina iyakabi.

⁴⁶ Na Jousep bebera poina yeyeghanina igimoni bi Iesu tubuyina itore yowoyeni da igere bi karawaga akima kakokakone sibanina name itore. Bi akima ghamana itabiri

^w15:36 Psam 69:21 yawonawona wiimaghatara da God yana wiivinevinegha kiiwawona wain tomatomana sinavereni.

^x15:40 Matiu 27:56 kamone, igirumi da Jousep gegha Joses.

^y15:42-43 Jius wiiyawiiitaveyana na Fraide ravididye yadagu da yanagho Satade ravididye yakovi.

^z15:42-43 Jius yadi gwara iwona da wawaya inarabobona noko gabudarine sinadogu. Bi wiiyawiiitaveyana ravididye iyadagu, na Jousep Iesu doguna kiiravine iviyaininagha.

ⁿ15:34 Psam 22:1

ipiikeni karawaga kawabonayina itoreboda. ⁴⁷ Meri Magdalin da Meri tana, Jose sinananaki na siyaruruwiitete bi sikita da meme Iesu tubuyina sitore.

Iesu Igeghomiiri Magha

(Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

16 ¹ *Wiiyawitaveyana gabudarina* ikovi bi murine, Meri Magdalin da Meri tana, Jemes sinananaki da Sayome, wane ghabughabu sigimona bi siyanagho da Iesu tubuyina siyituboro. ^a ² Na Sande didibara wote gabudara iwasepi iyagegena, sinagho karawaga epamana bonayine. ³ Bi kedagha sidune siyanonona tudimani siyisisiya kabivivirana, “Iyabo akima karawaga epamana bonayina kawane kiiravidaye inatabira taveni?”

⁴ Bi raghanina siyakayogagawana sikita da akimina nada sitabira taveni. (Akimina ghamanakina.) ⁵ Na karawaga epamana bonayine sivitavena rughuvedi, bi siyakita da katiiyadiye na tomogha yaragina ere-kwama poipoina iyamakamake na sikumararagha.

⁶ Na iwonedni bo, “Gekonakumararaghana, akovi da Iesu Nazaret tomogha kwiininoyeni, iyabo situparatu. Na gegha mma - nada igeghomiiiri! Kokita gawarina mmakatanina meme sitorena. ⁷ Bi konagho da kana kivikivina mududi da kate Pita yawata mmko warana kowonedni; Tuna ivinagho yanono Galilima, bi name konakita, metagha iwonemi na naboni.”

⁸ Na karawaga epamana bonayine sivikanibu taveyana, nuwapoya bi kiroro teya da getana iyabo awaki siyawoneni, kiiravine sinaghara kirakii.

MARK 16:9-20

[Mak yana buka katamanidi naghove waghata na peyaridi. Bi yadi bata katamananakidi kamodiye na veses 9 da inagho 20 na gegha, bi memeda nokodi buka mududi kamodiye na yana sisiya itubotayinidi da veses 9 da inagho 20 igiruma.]

Iesu Irumaghatara Meri Magdalin biidi

(Matiu 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Sande raghani didibare pom sowaye, Iesu raboboma igeghomiiiri magha murine na, ghuyoghuyone Meri Magdalin biidi irumaghatara, iyabo roro kanuma beroberodi yadi (7) seven gwabinama ivikanibuedina. ¹⁰ Wasikena inagho da awaki itubughana kiiravine Iesu turaturana iwonedni, tуди siyasiyasiyapa bi siyadudu. ¹¹ Bi raghanina Meri Magdalin iwonedni bo, “Iesu nada raboboma igeghomiiiri; Tagu mataguma akita.” Bi yana sisiya siwaiyanenina gesiyigeruvenina.

Iesu Irumaghatara Kivikivina yadi Bata biiyadi

(Luk 24:13-35)

¹² Noko murine, kivikivina bata raghanina Jerusalem sikanibu taveni siyanono wawa kuburidiye na Iesu kana kita ivibogae bi irumaghatara tуди biiyadi na sivinagonagoveni. ¹³ Bi muriye sakovina siveramagha da turaturadi siwonedni, bi tуди yadi sisiya gesiyigeruvenina.

^a16:1 Jius yadi kiki da sirage na wane ghabughabuma sinituborodi bi muriye da sinadogudi, na mmkodi wasiwasikedi yadi wiina da mmko kikina siyakivini.

Iesu, kana Kivikivina 11 biiyadi Irumaghatara.

(Matiu 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Acts 1:6-8)

¹⁴Tughura waghate, na Iesu kivikivina yadi eleven (11) biiyadi irumaghatara raghanina siyakamkamna. Bi ikidi kiiravine yadi noghota sigisi, basuna nuwanuwadi sikotakii da gayamidi siviakima da iyawogha sikitana, yadi sisiya gesiyigeruvedi da iyawa magha. ¹⁵Bi iwonedo bo, “Kokanibu konagho kubura tupane da waragu miisena dam bi dam biiyadi konadimene. ¹⁶Iyabo inigeruwana da inababataito na inayawa, bi iyabo geinigeruwana na yana tamumu kiiravine aro inakabi. ¹⁷Bi wiigeruwana damdi maragata sinakabi da **bera kayowiiwiyaka** sinabera; tuda kanuma beroberodi kagu waghawaghaye wawaya gwabidima sinikanibuwana, bi gamo wiibatama sinisisiya. ¹⁸Bi imadima mota sinayuna, bo memeda tuwamoroba sinaniuna, na kate gesinarabobona. Bi imadi wawaya gubagubagidi debadiye sinatura, na siniyawiiidi.”

God, Iesu Ikabi Igae Abame

(Luk 24:50-53; Acts 1:9-11)

¹⁹Bada Iesu, kana kivikivina iwona wiiyoyowanedi ikovi murine na God yana maragate na ikabi igae abame da katiiyane ivimakeni. ²⁰Wasina bi kivikivina sinagho kubura tupane wara miisena wawaya biiyadi siyadimedimene, bi Bada yawata kamodiye sibagibagi na ikabirubata da yadi dima na wiisuwona, basuna yana maragate **bera kayowiiwiyaka** sibera bi wawaya sikitana sivigeruwana.